

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Sop'erk'
haykakank'

ՎԱՀԱՆ ԳՈՂԹՆԱՑԻ

ՈՂԲՔ

ՎԱՍՆ ԶԱՐԵԱՑՆ

ԱՇԽԱՐՀԻՍ ՀԱՅՈՑ

ԵՒ ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՅՆ

ՎԱՀԱՆԱՅ ԳՈՂԹՆԱՅԻՈՅ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի Տպարանի Մխիթարեանց

ՌԵԳ — 1854

ԱՐԶԱԿԵՑԻՔ ՈՐ ՑԵՍԱՆ ԵՄ
ԶՈՐԶԱՓՈՒԹԻՒՆ ԱՒԵՐԱԾՈՅ
ԵՐԿՐԻՆ ԻՄՈՅ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ.

ՎԱՀԱՆ ԳՈՂԹՆ.

Ա Ջ Դ

Անցեալք ընդ յոլովս և ընդ պէս
պէս պատմութիւնս սրբոց արանց
և քաղաքական դիպաց հայաստան
աշխարհիս , յաւետ սիրանօք գե-
րեցաք և դեգերեցաք 'ի վիպասա-
նութիւնս յայս՝ սրբոյն ՎԱՀԱՆԱՅ
ԳՈՂԹՆԱՅԻՈՅ . զի հուրն հայկական՝
նախանձ սեփական հայրենեաց , որ
յանձին տոչորի նախ քան թէ
յայլսն ճարակեալ , հուր անախա ,
քան զոր չիք ինչ վեհ և դրուատելի
յերկրի և անդր քան զերկիր , 'ի
ամա բացափայլեալ տեսանի . սուրբ
և սաստիկ , հզօր և հանդարտ , պայ-
ծառ և մղձկուտ , սրտահեշտ և սըր-
տակէզ : Ոգի նուրբ և սիրտ ճա-
ժԳ .

պուկ տքնեալ յերկար ամօք յօթե-
վանս միայնութեանց, արուեստա-
պետեալ հայեցի ձեռին ճարտա-
րութեամբ, 'ի ժամու անդ վերա-
հաս վտանգաց ընտանի տոհմին և
տեղւոյ, արձանացոյց զայս գրուագ-
սրտառուչ՝ յաւերժ յիշատակ՝ նա-
հատակին մեծագւոյ և սիրողաց նո-
րին : — Ո՛վ սիրտ ողջախոհ, որ ըզ-
գասգ ինձ այժմ զհօւրն զայն՝ որ
զօղելով զօղի և ոչ իսպառ նուազի,
և յետ հազարաց և հարիւրոց ամաց
կրես ճշմարտիւ զսէր և զսուգ ընդ
անցեալքն և ընդ այժմու գէպս գը-
ժընդակս քո սեփական գրոհիդ,
սիրտ ընտրեալ, որում ուսոյց բնու-
թիւն, կամ այն որ տէրն է բնու-
թեան՝ զի՛նչ այն սէրն և սուգն ի-
ցէ, զոր ոչ աշխարհիս շռայլու-
թիւն, ոչ գանձք շահուց, և ոչ իսկ
աւագութիւնք և սրբութիւնք բար-
ձից և աստիճանաց կարեն ազգել

յոգիս զբաղեալս կամ օտարա-
 պաշտօս և կողմնատարս, որք ոչն
 արդարասցին և 'ի ընդունածայր խոս-
 տովանութեանց հայրենասիրութե-
 կամ 'ի վարկպարադի գրուածոց
 ինչ իւրեանց. հայկաճոյ գու ող-
 ջախոհ, առ ընթերցիր զայս վէպ
 Գողթան տեառն, և ընթերցիր
 ստէպ. և ապա ձեռն յոգի հա-
 րեալ փութասցիս, եթէ հնար է՝
 և չգուցէ այլ հնար, յարուցանել
 « զԳիւրաշարժն առ խանդաղա-
 » տանս » շերեմիաս, արքանեկօք
 նորին, գոյժ գերարտօսը աշխարա-
 նի արկանելով նմա՝ թողուլ լքա-
 նել այսուհետեւ զհինն Խորայէլ,
 զի վաղ ուրեմն « ընդ գերեզմանա-
 » կան վայրօք փակեցաւ նա », և
 ճնպել գալ առ նորս՝ 'ի հայս, որ
 գեռ եւս առ տապանաւն գանգա-
 չէ. ասու նմա « արտասուօք բաղ-
 » մաց մի հոգալ՝ որ զաչս աղբերս

” Խնդրէիր , զի 'ի մեր աշխարհս ծո-
” ղացան արտասուեացն աղբերք ” :
Եւ զայս արարեալ քո կեղեքեալ
արտիգ սփոփանս , կամ երկայնա-
մտեա և ակն կալնուս յուսոյն արե-
գական՝ որ դառնայ զհետ անձրե-
ւաց արտասուաց , կամ թէ կար-
ճամտեալ փախիցես գէմ երեսացդ՝
սւր Երեմիայն գնաց , ուր Վահան
գնաց , ուր պատմագրող վարուցս
և նմանիքն գնացին . և 'ի դառն ու
քաղցր յեղանակս հառաչանացդ՝
յիշեացես և զզուգակիրսն քո , և որ
զվարս զայսոսիկ հանին քեզ 'ի լոյս՝
'ի ստոյգ յերկաթագիր մատենից
քոյոց նախնեաց :

ՈՂԲԳ ՎԱՄՆ ՉԱՐԵԱՅՆ

ՈՐ ԵՆՑԻՆ Ի ՎԵՐԱՅ ԵՀԽԱՐՀԻՍ

ՀԱՅՈՑ

Ի ՃԵՐ ԹՈՒԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆՆ

ՀՐԿԻՋՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԳԵՐՈՒԹԵԱՄԲ

Ի ՀԱՐԱՒԱՑԻՆ ԵՋԳԻՆ ԻՍԽԱՅԵԼԻ .

ԸՆԴ ՈՐՈՒՄ ԵՒ ՎԿԱՅԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՅՆ ՎԱՀԱՆԱՑ

ՈՐ ԷՐ ՈՐԴԻ Ս . ԽՈՍՐՈՎՈՒ 1

ԳՈՂԹԵԱՆ ՑԵԱՌՆ .

ԵՒ ՅԵՑ ԼԳ ԵՄԻ ԳԵՐՈՒԹԵԱՆՆ՝

ՀԱՅՈՑ ԿԱՑԱՐԵՑԱՒ ՍՈՒՐԲՆ ՎԱՀԱՆ

Ի ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ՃՁԵ

Ա. ԱՀՆ մերկացան սուրն վա-
ղակաւոր 'ի պատենիցն , զոր տեսա-
նող տկամբն յառաջագոյն սպառ-
նացեալ ողբայր մարգարէն : Սո՛ւր
ծարաւի արեամբ՝ զարթեալ 'ի մեզ
ազգն խամայելի , ընդ չորեսեան կող-
մանս երկրի գոչեալ առեւծաբար .
կամ իբրեւ չորեքին հողմովք բա-
խելով զծով , զաշխարհիս մեծու-
թիւնս : Որ արգեւք թէ և առ իս-
րայէլ լինէր մարգարէութիւնն ,
զայն և առ մերս առնու ձայնն . մա-
նաւանդ Երուսաղէմ՝ մինչեւ 'ի
հիմն քակեալ լինէր , և մեր՝ բոլոր
աշխարհս քակեալ աւերեցաւ :
Զվայելչութիւն երկրիս՝ օտարազ-
գիք կալան . և ազատութիւն և տէ-
րութիւն և իշխանութիւն նախարա-
րացն՝ անարգութեամբ յերկիր կոր-
ծանեցաւ : Անդ մանկունք տղայք

զքարի հարեալք . և մերքս՝ առ հասարակ ծնողք և մանկուհիք՝ ի դերուծիւն . որ և զմարցն 2 առեալ ողբայր Երեմիա , այն և մեզ իսկ դիպեցան ի գէպ ելանել :

Արդ որ եսդ մեծ և դիւրաշարժ առ խանդաղատանս , որ մինչեւ ստեղծեալ յորովայնի՝ Աստուծոյ էիք ծանօթ , և յառաջ եկեալ՝ սրբեցար ճշմարիտ օրինօք մերոյն Քրիստոսի . որ ի պահու ողջախոհութեանն զՀոգին սուրբ ի քեզ կոչեցեր , և տաճար նմա եղեալ՝ մարգարէանայիւր , որպէս և սուրբն Ամբակում . արդ որպէս յայնժամ , նոյնպէս և այժմ մեզ՝ ճանապարհքն Սիոնի սգան . զի ապականեալ բարձաւ լոյս պաշտառազարգութեան սուրբ սպասուց և զարգուց եկեղեցեաց . ուրախութիւն հոգեզարդ տօնից և ցնծութիւն աստուածային հոգեւորական երգոց , քահանայից և պաշտօնէից . և միանգամայն իսկ առ հասարակ վայելչութիւն աշխարհիս : Վասն զի մրրիկ տապախառնի տխրաբեր

շնչեալ օգովն հարաւոյ, բարձ զա-
 ռագաստն փափկութեան . բար-
 ձեալ զպատուականութիւն և զսրբ-
 ութիւն լուսազարգափայլ ծած-
 կութեան , որ փոխանակ դրախտին
 շնորհեցաւ մեզ , 'ի կենաց փայտէ
 խաչին Քրիստոսի . և յայտնեցաւ
 թխութիւն թանձրութեան կտա-
 ւոյն . խաւարազգած թանձրու-
 թիւն անհնարին սեւութեանս .
 գոյն , որ ունեւոց էր զամենայն աշ-
 խարհս Հայաստան երկրիս : Որպէս
 յառաջագոյն երեւեալ 'ի տեսլեան
 երանելի և մարգարէաշնորհ առնն
 Աստուծոյ սրբոյն Սահակայ 3 , յա-
 ւէտ խնամող հովուին բանաւոր
 հօտի և վերադիտողի աշխարհիս
 Հայոց . կամ որպէս յառաջագոյն
 տեսեալ սքանչելի լուսաւորու-
 թեամբ նորին նախնոյն՝ առաքելա-
 նման առնն երիցս երջանիկ սրբոյն
 Գրիգորի :

Բ . Ի ժամանակս բռնակալու-
 թեան տաճկաց , զոր յետ մա-
 հուանն առաջնոյ Մահմետի , յուժ-

սուն և հինգ ամի իւրեանց, գըրեն 4 'ի մի ժամանակս 'ի վերակացութեան Աբգլմեկքեայ որդւոյ Մրուանայ, հուր 'ի մեզ վառեցին, ոտանայի 'ի նոսա փչելով զբարկութիւնն. և ասա բան տալով, անօրէն խորհուրդ առեալ 'ի մեզ, Թունիւք մահաբեր չարութեամբ, յետ բազմաց եղելոց չորեաց. զի զգորո և զգորագլուխս, զպետս և զիշխանս, զազատատոհմս և զնախարարազունս բնաջինջ կորստեամբ բառնալով սրափողոտ խողխողմամբ սպառէին :

. Ապա փութով գեոպանս արձակէին 'ի կողմանո կողմանս, ստահամբաւ փութով, գաւոզական հաւանեցուցտնող բանիւք և խոտամամբ, զամենեւին 'ի մի վայր գումարելով. յարքունուսա բազում ձիւք և պարգեւք նոցա շնորհեցին, առատաձեռն տրօք բաշխելով նոցա գահեկանս, զտարւոյն ատայանսն 5 եւս. նենգապատիր խարեութեամբ զպատենազէնսն 'ի նոցանէ 'ի բաց առնուին, իբր Թէ զին.

քեանս ամրացուցանել 'ի նոցանէ՝
յերկեւղէ սրոյն , թէ Դուք չէք որ
պէս զմեզ յերգումն հաստատուն :
Եւ ածեալ զնոսա 'ի մի վայր՝ յեր-
կուս տեղիս կացուցին պահեստիւ .
զովմանս 'ի քաղաքն Նախճաւանայ ,
և զկէսն 'ի յաւանն Հրամի 6 : Եւ
վերակացու ոմն նոցունց չարագոր-
ծաց , կասմ անուն , հաւատարիմ
Մահմեաի , էր հրամանատար Հայոց
հրամանաւ Աբգլմելքեայ :

Եւ ժողովեալ զնախարարս աշ-
խարհիս 'ի նախասացեալ տեղիսն ,
'ի սուրբ եկեղեցիսն արկանէին , և
զգրուես վերջ առեալ փակէին , և
ասէին , թէ Ո՛ր ոք ելցէ յայս մեծ
խորհրդոյ արտաքս . և ինքեանք 'ի
ծածուկ զինու վառեալք՝ իբր սրա-
զգածք լինէին , 'ի դուրս գիմեալք ,
և նոցա աղիւսով 'ի վեր կալեալ զե-
լիցն վայրս : Իսկ նոցա ձայն առեալ
զսուրբ մանկանցն որ 'ի հնոցին օրհ
նելով , և ապա զհրեշտակացն երգս
ընդ հովիւսն փառաւորէին և զվե-
րին զուարթնոցն : Եւ նոցա զվեր-
նայարկսն քակեալ՝ լուցին հրով . և

քան զԲաբելոնիին 'ի վեր բարձրացուցին այրեցական նիւթովքն : Անդ բռնութեան թագաւորին երկեւղ, և ասա լէգէոն այսոց 'ի մարդիկ մտեալ՝ մոլեգնեցուցանելով, շուրջ ընթացուցանելով և զսուրան փայլեցուցանելին : Անդ ասպա հօր՝ որդեծնաց գութ ազիսն այրէր . և 'ի վերուստ 'ի ձեղուանէն անկանէր կրակն , և մանկանցն 'ի հանգերձսն վառէր հուրն . հարքն 'ի բաց կրտէին , զի առ նոցա ողորմահութիւն՝ զիւրեանցն ոչ յիշէին . և զոյգ այրէին առ հասարակ ամենեքեան :

Արդ ողբա՛ և զմերս սուրբդ Աստուծոյ , որ ասէիր . Մի առաքել զիս առ ժողովուրդսն . զի քոյդ ընդ գերեզմանական վայրոք փակեցաւ , և աչք քո ազրիւրանան արտասուօք վասն մեր : Բաց զբերան քո 'ի բարեխօսութիւն , զի զքո մեռելութիւնդ՝ պատուական արար Աստուած քան զմեր կենդանութիւն : Սո՛ւգ առ երկիր , ողբա երկին , յոգւոց հանէք առ հասարակ , ըզճիչ բարձէք ընդ մարդարէին . զի

ահա մէջ և մառախուղ 'ի ձեզ տարածեցաւ : Արտասուօք բազմաց մի հոգար Երեմիա, որ զաչս աղբերս խնդրէիր . 'ի մեր աշխարհս իսկ ծովացաւ արտասուաց աղբերք :

Ըստ այնմ ամենայնի բազմավտանգաւոր հրոյն այնորիկ՝ 'ի նիւթական մարդկան ձեռաց բարձրացեալ, հրդեհակէզ եզեալ առատաղակեալ փայտակերան այրեցեալ լինէր . հրկիզի մուրն 'ի վերուստ հոսեալ հանգերձ միախառն հրովն, հեղձամղձուկ դառն պատուհասիւ զվախճան մահու ածելով 'ի վերայ նոցա ամենեցուն, ծածկեաց զբազմութիւնն զայն աննօգնական 'ի վերուստ : Եւ նոցա անդադար գոհաբանութիւնն ընդ սպառեալ հոգւոցն՝ դադարեաց : Եւ դահճացն յապահովութիւն եղեւ յերկեւղէն, որ բազում անգամ վատթարեալ լինէին 'ի նոցանէն բազումք՝ 'ի սակաւ քաջամարտիկ և պատուական նախարարացն : նոյնպէս և ամենայն երեւելի մարտիկ զօրացն սրով գլխատեալ

զփայտէ կախեցան . և այնպէս
գործն զրաւեցաւ :

Գ . Եւ ապա սփռեցան վրիժա-
գործք այլազգիքն ընդ աշխարհն , և
քննեցին զտունս սպանելոցն . և
նոքոք իսկ համօրէն զամենայն աշ-
խարհիս զգանձս առեալ , զայն ա-
մենայն , և զհեծելոց տունս առնը-
լով և զընտանիս . այնր պատճառաւ
առեալ ածելին 'ի Նախճաւան զա-
ռեալ գերութիւնն . և որոց համ-
բաւն իսկ բեկեալ էին , և աշ-
խարհն ողբոց էին սրտիւք , ածեալ
ցուցանէին ողորմամահութիւն , զայն
որ 'ի վերայ փայտիցն Դ . ահ առնե-
լով ոչ միայն մերազգեացս , այլ
տիեզերահամբաւս տունելով զիւ-
րեանց քաջութիւնն :

Եւ լինէր այս չարութեան խոր-
հուրդ 'ի վեշտասաներորդ ամի իշ-
խանութեանն Աբդմեկքայ , որպէս
չարեօք կործանեաց զերկիրս Հայոց ,
մինչեւ յօր մահուան իւրոյ . և չո-
րիցս այս եւ 'ի գլուխ հրամանաւ
նորա : Յետ մահուան նորուն , յա-

ռաջնումն ամի իշխանութեանն
 Վլթի որդւոյ նորա, որ էր Թուա-
 կանն Հայոց հարեւր յիսուն և եր-
 կու, յաւուրս տօնի զատկին. ապա
 առեալ ածին զքաղմութիւն գեր-
 ւոյն 'ի մայրաքաղաքն 'ի Դուին. և
 զժերմ աւուրս զամենայն յարգե-
 լանի պահէին. որպէս կարծեմ յո-
 լովութիւն լինէր մեռելոցն քան
 Թէ մնացեալ կենդանեացն. և յաչ-
 նան հասեալ ժամանակ, հանեալ
 զնոսա յարգելատան տեղեացն, ըզ-
 պարանոցան կնքէին, և առեալ տալ
 տանէին 8 զնոսա յԱսորեստանեաց
 երկիրն համարով և գրով: Եւ հա-
 սեալ 'ի Դամասկոս զազատ գունդն
 յարքունիս ունէին, և զմանկունս
 նոցա յարուեստս տային, և զայլն
 բաժանեցին զգերութիւնն: Իսկ
 զմեռելոցն 'ի Ճանապարհի ոչ գի-
 տեմ, եթէ ընկալամ զնոսա գերեզ-
 ման, և եթէ ո՞րպէս ընկեցեալ ե-
 ղեն 'ի տեղիս:

Դ. Յայնմ վայրի 'ի Ժողով ան-
 կելոցն գտանէր մանուկ մի 'ի Գող-

Թըն գաւառէ վահան անուն նո-
րա , որդի խոսրովայ Գողթեան
տեառն , սակաւամենից իբրեւ չո-
րից տարեաց , առաւելաշնորհ ե-
րեւեալ , հրամայեցաւ զնա յար-
քունուստ՝ 'ի մեր 'ի մեծ խորհրդոցս
Ճշմարտութենէ 'ի ստութիւն գար-
ձուցանել ուրանալով զմեր Ճշմար-
տութեանն զյոյսն : Եւ իբրեւ ա-
րարին զայն՝ կոչեցին զնա վահապ .
և երթայր և իմաստնանայր , և ա-
մենայն խորհրդակցացն վերագոյն
գտնէր , և իւր հասակակցացն
վարդապետ , և գիւանադպիր ար-
քունի : Եւ ապա յետ փոխելոյ ժա-
մանակին Արգէմեւքայ և վլթի որ
գւոյ նորա , և Սուլիմանի եղբօր
նորա , ընտանի էր զբոյցս այս Տաճ-
կաց , որ 'ի մեզ եղեւ ստութիւն :

Եւ իբրեւ նստաւ Ոմառ 'ի գլխա-
ւորութիւն Տաճկաց , արկ 'ի սիրտ
նորա Աստուած յիշել զանիրաւու-
թիւնն որ առ Հայս . հրաման տայր
Ժողովել զգերեալսն մեծու պըն-
դութեամբ . և 'ի Ժողովելն՝ արձա-
կեաց զամենեւեան : Եկն և վա-

հանն այն որ անուանեցաւն Վա-
հապ, և նոցա ուսմանցն և օրինացն
քաջ տեղեկացեալ էր, և խօսիւք
քաջ և կորովի, և ծանուցանէր զիւր
գոծուարութիւնն: Եւ գոծուարին
թուէին բանքն այն մեծին Ոմառայ.
զի տեսանէր ոչ զոք նման նմա ի-
մառտութեամբ. խնդրեաց վկայս,
և չկամէր թէ ոք վկայեսցէ զնմա-
նէ. և որք 'ի Հայոց եկին վկայք՝
ոչ ընկալաւ: Այս պնդութիւն
վասն պիտանութեան առնն եղեւ.
բայց զիւր հրամանն հաստատուն
պահէր. 'ի բարւոյական ընութեան
իւր զոր ունէր, և ոչ փոփոխէր:

Ապա գեսպանս ձիով արձակէր
առ քննող գրոցն 'ի Միջագետս, և
բազում խնդրոյ պնդութեանն, որ
թէ Աստուծոյ տեսչութիւնն ոչ հե-
ռի արգելլինէր: Եւ անգ գտանէին
արք տասն և հինգ Տաճիկք, որ ըստ
ժամանակին քաջ տեղեակք էին և
երանելի մանկանն ծանօթք. և զայս
ամենայն զրոյցս առ Ոմառ հասու-
ցանէին վկայութեան: Իսկ Ոմառ
տեսեալ զժամանակն՝ ոչ կամե-

Ս. ՎԱՀԱՆ ԳՈՂԹՆԱՅԻ. 2

ցաւ բռնութեամբ առնել . այլ յոգոք անկեալ ընդ պատանեկին հեշտալի բանիւք , եթէ Մի Թողուր ըզմեզ որդեակ . և եթէ պահասութիւն ինչ կարծես զքո կենացդ , երեւելի թագաւորութեանց իմում առնեմ զքեզ , փառաւոր իշխանութեամբ և գանձիւք : Եւ այն որ աստուածային եռայր հոգւով , ոչ ինչ մարմնական ցանկութիւն խոցէր զնա 'ի խորինս հայելով . այլ իմաստնանայր 'ի պատասխանիսն , եթէ հարց իմոց որ Պարսից իշխանութեան երթալոյ , և նիզակի և ազնւան վաստակք , յուով գանձիւք մեծացան քան զքաղում ազատս որ յերկրին իմում էին . արդ եթէ ամենայն առ իս կրկնապատիկ գառնայր , իմ գերութիւնս որ 'ի ձեր քաջութեան էր , և սիրեցէք զիս , և այլ խոստանայք մեծութիւնս , սակայն և այսմ ոչ կարէ հասանել տեղեաց : Արդ որպէս քաղցրացոյց Աստուած զձեր գութդ առ իս ողորմութեամբ , արձակեցէք որ տեսանեմ զորչափութիւն աւերածոյ

երկրին իմոյ հայրենեաց . և ձեր
հրամանաւ գործակալ արարեալ
առ ձեզ հասանեմ :

Ե . Եւ յետ իմաստութեան բա-
նիցն այն՝ լուծեալ լինէր պնդու-
թիւնն . գրեալ հրամանաւ հաստա-
տուն և անփոփոխելի իրօք : Նա հա-
սանէր 'ի գաւառն իւր Գողթն , և
կարգաւորութիւն վերակացուացն
ըստ հրամանին : Բայց որպէս մեզ
թուեցաւ նմանութիւն իրացն , ճա-
ռագայթ որ առ միտան էին լուսոյ
հաւատոցն , որ արդեօք եթէ խըն-
դրեաց յԱստուծոյ զերծանել 'ի նո-
ցանէ : Վասն զի ստէպ լուր առ նա
հասանէր , եթէ մեռաւ Ոմառ : Եւ
նորա ոչ կամեցեալ երթալ ըստ ա-
մուր հրամանի և իւր հեշտութեանն
որ 'ի Տաճկաստանի , ողբայր զայն
վերջգարձութիւն 'ի տիս տղայու-
թեանն . և վերստին աւազան զար-
տասունն առնէր , զոր յիւր մտացն
'ի խորութեան սրտի այնպիսի յար-
մարեալ .

Արդ քո հայր սուրբ , որ քո

բարձրութեամբդ 'ի մեր խոնարհութեանէս չես հեռի, և զքո Միածինդ մեզ պարգեւեցեր սեղանով խաչին, և զՀոգիդ քո սուրբ առաջնորդել հաւատացելոց քոց յերկիր ուղիղ. արդ հայեաց յիս 'ի բեկեալս սրտիւ. զի գու միայն տէր ես, և գթութիւն քո ոչ երբէք փակի ընդ սահմանօք. և եթէ մեռանելս մեր հաճոյ է քեզ, և զայն ոչ երբէք վերջացուք 'ի քո սիրոյդ, և չլինէր համար քո բարեբարութեանդ:

Եւ իբրեւ տեսին իւրաքանչիւր զայն ամենայն, զաներկրասէր մշտացն զբարս, կամեցան զնա ընդ աշխարհիս սիրով կապել, բռնագատէին զնա յամուսնութիւն, զի մի առժամայն գնասցէ պակասելով ազգին. և իւրեանց կամացն 'ի գլուխ ելեալ, յարարին յազգակաւնութենէ Սիւնեաց տեառնն: Բայց նա յիւրմէն ոչ փոխեցաւ յատուածսիրութենէն, զի մի ըմբռնեացեն զնա աշխարհիս մեծութիւնք. և 'ի ծածուկ կացցէ տա-

տուածպաշտութեամբ . այլ յայտ-
նապէս խոստովանեսցի զՔրիստոս,
և մի ուրացօրէն երկեւղիւ կեալ:
Ապա յանցաւոր կենցաղականացս
զմիտս 'ի վեր ամբարձեալ, Թողոյր
զիւր զամենայն մեծութիւն, ա-
ռեալ ընդ իւր Թոշակ և հեծեալ
քսան, և գէմ՝ եդեալ գնայր յաշ-
խարհն Յունաց: Եւ իբրեւ դառ-
նայր 'ի Վայոց ձորոյ, զիւր ծա-
ծուկսն յայտնի առնէր աներոյն .
օգնական խրատու ունէր զնոսա
իւր առաջարկութեան Ճանապար-
հին: Անդ ապա տիրաշարժ 9 կա-
նացիքն զողբա մտացն արտասուօք
ցուցանէին, սսեւլով Թէ Իշխանու-
թեամբ առեալ զհայրենիս, մեծ
յոյս և մեզ լինէիր . արդ զայդ տե-
սեալ խորհուրդ՝ օտարանամք . և
դու մեզ ոչ կենդանի լինիս և ոչ
մեռեալ: Իբրեւ շուրջ-նստեալ ար-
տասուօք յողոք անկեալ ասէին .
Հայեաց 'ի մեզ յանհնարութիւն
կենացս . գուցէ դու'ի մէնջ խըն-
դրեսցիս . ընդ քեզ գամք 'ի կեալ
և 'ի մեռանեւ յօտար երկիրն . քեզ

ողբակցեալ անկցուք անցամաքելի
արաասուօք :

Իբրեւ զայն լսէր երանելին , ող-
բայր զպատաղաւոր իրան և զանլի-
նելի , և զթողակին ծախումնն . և
յանգէպս վառեալ իբրեւ հողւոյն
զինու , վաղվաղակի հասանէր յաշ-
խարհն Վրաց հաւատոյ Թողա-
կաւն , որպէս զի որ անդն էին յա-
զատաց նորա մերձաւորք , 'ի ձեռն
նոցա հնարեսցի յառաջ եգեալ
ճանապարհն : Եւ անդ աւելի եւս
լինէր ապաշաւանք , և գիշերական
աղօթք անհանգիստ հանգերձ պա-
հօք զԱստուած յօգնութիւն կոչել :
Եւ զտարւոյ միոյ աւելի կամ պա-
կաս անդ անցուցանել , գարձեալ
եկն 'ի հայս յԱրագածոտն : Իբրեւ
օգնական հեծեալքն 'ի բաց կային
'ի նմանէ ձանձրութեամբ լքեալք :
Էր և անդ իշխանաց գաւտուին՝ որ
մօտաւոր ազատքն էին՝ խորհուրդ
առեալ , զի ընդ ամուր աշխարհն
տարցուք յուղարկեալք , ելանիցեն
'ի Թագաւորարնակ քաղաքն : Զոր
ոչ բաւական համարեալ իւրայոցն ,

զիջխանն և զկաթողիկոսն խորհրդակից առնէին : Որպէս կարծեմ գեւն այն որ յամենայնի լինէր քաջավաստակ, չարախորհուրդ մտածութեամբ զվաղվաղակի հասեալ՝ ահարկանելով զօրապետաց, և քրիստոնէից վերակացուն, մինչեւ աւել, եթէ երթիցէ գնացէ 'ի բաց, զի մի մեզ և անձին կորուստ լինիցի : Զի թերեւս զերանելի այրն յուրացութիւն կարիցէ ածել մերոյն Քրիստոսի :

Եւ այսու առաւել եւս զայրացուցանէին զսուրբն . և ապա յամենայնէ մերկացեալ լինէր յիւր օգնականացն և 'ի թոշակէն . բայց մարդ մի զոր ունէր յիւր սիրողացն . սակայն և զնովաւ ոչ զանց արարեալ գիւին, որ ասէր, եթէ ես երթամ զհետ ընկերաց իմոց, բայց տուր ինձ զքո երիվարդ և զսուսերդ, և ոչ մատնեմ զքեզ խնդրողաց արեանդ քո : Եւ նահայեցեալ 'ի նորա խորամանկութիւնն՝ ետ 'ի նա և սիրով յուզարկեաց : Եւ սակաւ մնացեալ թոշակն

զոր յառաջ բանն տուեալ կինն և արձակեալ 'ի տուն հօր իւրոյ, և ոչ ինչ ունէր առ իւր: Գնացեալ երթայր զԹահա արկեալ զիւրեւ զհաւասոռ. և երթեալ հասանէր 'ի Վազարշապատ քաղաք. և գիպեալ կաթողիկոսին առէ. երթ գնա յանապատ ուրեք, զի մի այլոց վնասս առնիցես:

Եւ անծանօթ լինելով յամենեցունց՝ երթայր մեծավաստակ աշխատութեամբ սպարուեալ 'ի զօրութենէ տնկանելով 'ի վերայ երկրի: Եւ ստէպ հասանէր այր մի գրաստով. հայեցեալ ոչ ինչ տեսանէր, բայց մատանի մի ռակի զվաւերականն 10 իւր. զոր հանեալ տայր առնն՝ եթէ Տար զիս յանապատ ուրեք: Եւ զխորհուրդս առ Աստուած ունելով զմտացն, այս բանք 'ի գէպ ելանէին. Անյիշատար տէր, գու այն ես որ ընդ Յովսեփայ վաճառեցար, որ ուլով արեամբ գազանաց ժանեօք հանգերձին զպատառումն՝ հօրն ողբս առնէին եղբարքն. գու և զԴանիէլ ողջ պա-

հեցեր և զտուրք մանկունան 'ի հնո-
ցին : Արդ անփոփոխելիդ Աստուած
իմ, անօրէնութիւնք իմ մի յիշեա-
ցին առ քեզ, զի անյաղթելի է քո
մարդասիրութիւնդ . զերծո զիս 'ի
դառն հոգոցս և 'ի նեղութենէս :

Եւ ապա մօտ լինէին աւուրք մե-
ծի զատկին . և սորա մտեալ 'ի կրօ-
նաւորութիւն՝ գաղարէր ամիսս
վեց, և աւազան զարաասուս արա-
րեալ և ,միտքն աստուածախօս լի-
նէին անշարժելի չթամբ վերին ի-
մաստութեամբն արբեալ լինելով :
Բայց չարասէր գեւն որ զգայու-
թիւն մարդկան շջջել սովոր է, եր-
կեւղ արկանէր կրօնաւորացն . ազգ-
առնէր իշխանակնոջ որումն մօտա-
ւորի, որ յլեալ յանապատն ասէ .
Երթիցէ գնասցէ 'ի ձէնջ, զի մի ան-
ձինն և ձեզ լիցի պատճառ կորըս-
տեան : Եւ յարուցեալ գոհանայր
զԱստուծոյ և ասէր . Ընդ յառնել
չարին պատերազմաւ՝ և ես 'ի քեզ
յուսացեալ . եւ յ'ստուերավայր
տեղիս մահու աներկեւղ արարեր
զիս . և զցուպ և զգաւազան խաչի

քո սուրբ՝ մի հեռի առներ յինէն :
Ահա խոցեալ եմ դայլոյն ժանեգն ,
որպէս զայն որ յԵրկբով յաւա-
ղակացն անկաւ ձեռս , մի կիսամահ
թողուր զիս . զի պէտս ունիմ պա-
տանաց և ողորմութեան ձիթոյ :

Եկեալ հասեալ յանապատ ան-
յայտաւոր և ստկաւամարդ տեղիս ,
անցուցանելով զտարին մինչեւ 'ի
նոյն աշունն , մեկնահանդերձ , միա-
վերարկու , անթուլանալի սրտիւ
աշխատութեամբ . իբրեւ յոյժ ծա-
րակոտ եղջերուաց աղբերաց՝ միա-
միաքեալ նա լ՛ստուծոյ սիրոյն . և
կերակուր զարտասուան իւր արա-
րեալ որպէս սրբոյն Դաւթի , և նմա
թուեցաւ հաճոյ : Եւ այնուհետեւ
զյոյսն իւր 'ի մարդկանէ 'ի բաց
մերժեալ , արտաքոյ մարմնոյ իբրեւ
ընդ իմանալիսն լինելով , զհակառա-
կորդաւն 'ի բաց թռուցեալ զա-
տանայիւ :

Զմտաւ ածեալ երթեալ հասա-
նէր անդ ուր իշխանն տաճկաց էր .
և յիւր հաւատոյն վերայ համար-
ձակութիւն խնդրեալ . մանաւանդ

զի ընտանի եղեալ գրոց սրբոց ,
 զաստուածային սուրբ Հոգին իբ-
 րեւ 'ի տաճարի վարդապետ և առ-
 ամենայն իրս օգնականութեամբ .
 և իսմայելական առաստելաբանութեանն քաջահմուտ : Եւ ոչ եթէ
 յանդգնաբար ինչ 'ի մահ գիմեալ
 երթայր , այլ իւր ճշմարիտ հաւա-
 տոցն հաստատութիւն խնդրէր , և
 զնոցայն 'ի բաց թողուլ զստու-
 թիւնն . Ձի ես ոչ կատարեալ մտօք
 զնոցայն ընկալայ , ասէր սուրբն ,
 այլ 'ի տղայութեան հասակի առտ-
 ջի երեւեցաւ ինձ ճշմարտութիւնն
 և ստութիւնն . և ինձ բանք իրացս
 գտանին խօսիցս 11 : Ձի թէ իւ-
 րեանց բռնութիւնն զիս ամեն
 յիմն ոչ հային իրաւունս , և ես ոչ
 տրտմիմ . Քրիստոս վասն իմ մե-
 ռաւ , և ես տասնպատիկ վասն նո-
 րա սիրոյն լինիմ յօժարագոյն . ընդ
 թշնամանացն՝ թշնամանք , ընդ հա-
 լածանացն՝ հալածանս , ընդ կա-
 պանացն՝ կապանս , ընդ ատենին՝
 դատաստանս , ընդ սուտ վկայիցն
 արդար վկայս՝ եթէ քրիստոնէեայ

եմ. Ընդ չարչարանացն՝ չարչարանս .
 Ընդ Կիւրենացւոյն՝ բառնամ զիմ
 փայտն . Ընդ գեղարդեանն՝ ոռ-
 սեր : Եւ այսպէս ըսա նախանձուն
 Պաւղոսի՝ լնում զպակասութիւն
 նեղութեանցն Քրիստոսի՝ ի մարմնի
 իմում, միայն եթէ արժանի արաս-
 ցէ զիս Աստուած :

Եւ էին ոմանք որ արքելուին զնա
 թողանալ ի խորհրդոցն . բայց ՚հա
 ոչ հեշտանայր այնր խրատուց .
 այլ եղբարց յորդորումն Ընդ լսե-
 լիս մտեալ քաջալերէր հանապազ :
 Եւ հասեալ ժամ գնալոյ՝ լուր լի-
 նէր կրօնաւորի ումեմն, որ էր ա-
 ռաջնորդ ուխտին 12, անուն Յով-
 հաննէս՝ պատրաստէր նմա գրաստ
 և վերորկու ի պէտս Ճանապար-
 հին, որ աստուածպաշտութեան
 սիրումն եղբայրացեալն էին : Եւ ոմն
 ի մանկագունից եղբարց զոր փո-
 խանակ իւր յորդորեաց երթալ ըզ-
 հետ ի սպասաւորութիւն սրբոյն :
 Եւ զայն ամս չորս որ հանապազ
 նեղութեամբ չըջեալ եղեւ աս-
 տուածասէրն Ընդ նմա . զոր երկցս՝

պքանչեղեացս տեսեալ երեւումն՝
որում չեմ բաւական պատմել .
զոր և Տարսուղեացին 13 զիւրն ա-
սէր , լոյս տեսանելով և զձայն ոչ
լսեալ . յորում յերկոսեան էր ան-
հասութեամբ : Արդ այնպիսի ինչ
ասել՝ չէ աննման . որպէս եթէ հո-
գւոյն ակամբ տեսանել զնոյն ինքն
զտէր և լսել . Մի դանդաղիւր զի ես
ընդ քեզ եմ , և անյաղթելի առնեմ
զքո բանդ , և ընդ առաջին սուրբսն
դասեմ զքեզ :

Եւ հասեալ 'ի տօն սուրբ խաչին
բազում զգլմամբ մտանէր 'ի տա-
ճարն Աստուծոյ : Եւ այր ոմն 'ի
վանացն՝ որ Մաքենոցն կոչեն , Սո-
ղոմոն անուն , տայր նմա գիր քա-
ջալերութեան , և հանգերձ մի 'ի
պատճառս թոշակի : Իսկ երանելիս
այս բազում արտասուօք 'ի յոլո-
վից՝ յուղի անկեալ յանդառնալի
ճանապարհն , որպէս տիեզերաքա-
րողն 13 'ի հռոմ . գայր հասանէր
'ի գաւառն Բզնուեաց 'ի գեւղն
որում անուն էր Արձկէ . եկեալ
յանապատ որում անուն Երաշխա-

ւոր կոչեն, յոտին Մատեաց, որոյ առաջնորդ էր հայր ոմն, որոյ առուն Արտաւազդ, որ իբրեւ զԱբրահամ սիրով ընկալաւ զնա աւուրս երիւ. և ՚ի գնալն պատրաստեաց նմա զճանապարհին զպէտան: Եւ զայն սքանչելիքն Աստուծոյ առնէին, զի զամենեցունց զմիտս զհետ ձգէին սիրով. և երթայր և հռչակելի լինէր:

Եւ բազում հեծելոց գարձեալ ՚ի պատերազմէ ՚ի հիւսւսային կողմանէ, և զհետ հասանէին գունդք գունդք վիճելով ընդ նմա. և ոչ կարէին զգէմ ունել որով խօսէր ընդ նոսա յաստուածային գրոց, ճշմարտացուցանելով վասն Քրիստոսի թէ որդի Աստուծոյ է:

Եւ հասեալ ՚ի մայրաքաղաքն Ուռհայ, երկրպագէր փրկչական պատկերին, խնդրելով զթողութիւն տղայական անգիտութեանն: Եւ անտի ՚ի կազանեկոս 14 եկեալ, անցին ընդ գետն Եփրատ. և զճանապարհն մեծաւ աշխատութեամբ վճարեալ, գայր հասանէր ՚ի քա-

զաքն Ռուծափ 15 , որ էր բնակու-
 թիւն Շամ 16 իշխանին Տաճկաց :
 Եւ ասլա զպատանին որ էր ընդ
 իւր՝ արձակէր ՚ի տեղի իւր . և ինքն
 արտաքոյ քաղաքին գադարէր սա-
 կաւ աւուրս , զմտաւ ածելով , իցէ
 որ ծանուցանէ զնա յարքունիս :

Զ . Բայց թուի ինձ թէ գիւին
 անցն և անդ ընթացեալ լինէր . որ
 և իւր խորհրդակցացն զայն ասէր ,
 թէ Հեռացուցանեմ զայրս զայս ՚ի
 Քրիստոսէ , և մտաւոր առնեմ
 գժոխոց . բայց դուք մատակարա-
 րեցէք ինձ եղբարք օգնականու-
 թեամբ , զի կարի լքոյց զիս : Եւ
 եկեալ բազմութեանն խորհրդա-
 կցացն արքունի՝ շուրջ նստեալ ա-
 սէին . Մի մոլորիւր ՚ի հեշտութե-
 նէդ ՚ի գժուարութիւն . ա՛ռ ՚ի քեզ
 զփառաւորութիւն քո , և յիշեա
 զմեր պատգամաւորն , որ ետ մեզ
 զաշխարհի մեծութիւն , և անդ ըզ-
 դրախտին փափկութիւնն պատրաս-
 տեալ մեզ պահէ , և ձեր Քրիստոսն
 խաչեալ ՚ի հրէիցն՝ մահ ՚ի ձեզ
 բազմացոյց :

Իսկ նա զօրացեալ սուրբ Հոգւովն ասէր . Որ ձեւքդ ընդ իս խօսին , գոքս 'ի Գերգեսացւոց յերկիրն 'ի վերայ խողիցն խնդրեցին լի նեւ իշխան , և 'ի ծովուն 'ի բազմութեան ջուրցն հեղձան . մեռցին և ձեր բանքդ 'ի ձեզ , ընդ վայրապար խրատ չարութեանդ : Եւ յաղթեալք 'ի նմանէ գոյթակզէին յիւրեանց սովորութենէն :

Եւ նորա յԱստուած խրախուռեալ՝ երթայր առ գպրապետն որ յառաջն եղեալ էր նորա վարդապետ , և ծանուցանէր նմա զիւր զխորհուրդն . Եթէ ճշմարիտ յուսով աներկեւզ եմ . այլ ասեմ քեզ , պատմեա զիմ զիրս ամիրապետին : Եւ նորա ծանուցեալ զհամարձակութիւնն նորա , և զարհամարհանսն որ առ նոցայն հաւատան . և սաստեաց նմա խստագոյն սպառնալեօք . քան զմահուն կտտանաց աւելի ցուցանէր վտանգ զանըմբերելի իրաց , և յետ այնորիկ թռչնոց լինել կերակուր , հանապազ աւաղել զքրիստոնէից : Իսկ ուրա-

խուժիւն սրտի նորա զգոյն երեւացն ապծառացուցանէր , և ոչ իբրեւ հայելով տխուր : Եւ իբրեւ զայն տեսանէր դարձապէտն , յողորմանկեալ պարգեւս խոստանայր յարքունուստ և իշխանութի , թէ միայն հաւանեաց . և երգմենցուցեալ տայր նմա երեսուն դրամ , և յիւրմէ 'ի բաց առաքէր : Զոր առեալ յաղագս երգմանն՝ առաջի նորա աղքատաց բաշխէր : Եւ ինքն բացօթեայ լինելով զժամանակն ցրտաշունչ ձմեռայնւոյ , սակաւահանդերձ և նուազկերակուր իբրեւ զանմարմնաւոր :

Ասկա երթեալ առ իշխան ոմն , որ զպետութիւն ելամտիցն ունէր , և նա յահէն շատ անասելի , չառնոյր յանձն զիրան ցուցանել եթէ Ոչ բերեն լսելիք նորա զիրդ զայդ , զի մահաբեր է բանդ այդ . ինձ խռովութիւն , և քեզ մահ . որ և ասաց նմա երթալ գնալ 'ի բաց . զի Սուր ասէ , 'ի քո մարմինդ , մի գուցէ և յայլոց զարթուցանիցես : Իսկ նա ոչ աստուածահաճոյ զխրատն

Ս. ՎԱՀՄԱՆ ԳՈՂԹՅԱՆԻ. 3

համարեցաւ, թէ իբրեւ զվատ փախ-
չիցի 'ի պատարազմէ : Իբրեւ ոչ գը-
տանէր ելա իրացն կատարմանն, ան-
կանէր առաջի Աստուծոյ խնդրե-
լով. որ և գրով իսկ գտաք զնորա
ազօթս այսպէս ասելով.

Միածին որդի Աստուծոյ, որ մո-
լորելոյ ոգևարին հովիւ կոչեցար, և
գտեալ զնա ուսով քո բարձեր, և
տարածեալ զբազուկս 'ի քեզ ժո-
ղովեցեր զտիեզերս, մի անօգնական
թողուր զիս զօտարս, լուս զյան-
ցանս իմ քոյով արեամբդ և կեն-
դանարար մարմնովդ, որ մանա-
նայդ ես անմահութեանց, յերկնից
իջեալ հաց մեզ պարգեւեցար. իմ
Յիսուս փրկութիւնաբեր աշխարհի,
որ հօր և հոգւոյդ սրբոյ և քո իսկ
կամաւորութեամբ՝ մեզ եղեր զե-
նումն, և առաջնորդ կենաց ճանա-
պարհին. հայր սուրբ և Որդի
սուրբ, և Հոգիդ սուրբ, որ մեր
խոստովանութիւնս Երրորդութիւն
և մի աստուածութիւն, մի գէմս,
երեք անձնաւորութիւն, հեռի յա-
մենեցունց և մօտ առ ամենեւեան,
որում փառք յաւիտեանս, ամէն :

Եւ յետ գոհութեան աղօթիցն
 երթայր առ գահճապետ ոմն , ո-
 րում անուն էր Քարշ որ Հիմա-
 ցւոց 18 իշխան էր : Եւ ծանուցեալ
 նմա՝ յօժարագոյն եղեւ նմա պատ-
 մելն : Եւ առեալ տանէր զնա առ
 բռնաւորն . և իբրեւ զգիրն ընթեր-
 ցաւ , զարմացաւ ընդ գեղեցկագիծ
 և ընդ ճշմարտարան գիրս բանիցն .
 ետ հրաման ածել առաջի իւր , և
 հայեցեալ 'ի նա՝ հեշտալի բանս խօ-
 սեցաւ . եթէ Ընդէր Վահապ աղ-
 քատահանդերձ երեւիս 'ի քո փա-
 ռաւորութենէն . ուրեմն երկիրն
 Հայոց իջոյց զքեզ յայդ : Պատաս-
 խանի ետ սուրբն և ասէ . Եթէ
 տէրն իմ զանձն իւր ունայնացոյց
 կերպարանօք ծառայի իջեալ յաղ-
 քատութիւն յաղագս մեր , և հնա-
 զանգեալ մահու խաչի , արգ զոր
 նա վասն իմ համբերէր , յայնմանէ
 և ես ոչ վերջանամ : Ասէ բռնա-
 ւորն . Սառնապատ լերանցն Հայոց
 չար գեւքն զքեզ պատրեալ մոլեգ-
 նեցուցին ընդ վայր խօսել : Ասէ
 վկայն . Զոր յառաջն ունէի ըստ

ձեր օրինացդ՝ հալածեցի յինէն . զի
խաւար 'ի լուոյ փախցի , որպէս
ձերդ յինէն : Ասէ գառաւորն . Ա-
սեն ձեր մոլար օրինացն իմաս-
տունքն , եթէ դիւացն 'ի վայր ան-
կեալ՝ այլոց չարք եղեն . և ստոյգ
է . զձեզ 19 նեղեն աստ և ուր յու-
ռացեալ էք երթալ : Բարխատեաց
այր , ընդ մոլեկանաց նմանեալ
քեզ , 'ի բացէ 'ի բաց ձգես զփա-
ռաւորութիւն կենաց քոց :

Եւ հրաման ետ գանձաւորապե-
րացն բերել գանձս ոսկւոյ և արծա-
թոյ , և հանդերձս մեռաքս առաջի
զանազանագոյնս . և ասէ ցնա .
Թշուառական և չարասէր , առ-
ջայդ ամենայն , և ծառայս և ա-
յախնայս , և ձիս և ջորիս և ուղաս .
և իշխանութիւն քեզ , թէպէտ աստ
թէպէտ 'ի Գողթան . զքո անկա-
ւոր իշխանութիւնն : Ած զմտաւ
զմեր պատգամաւորն , որ ետ մեզ
զիշխանութիւնս զայս մեծ , և անդ
զդրախտին փափկութիւն պատրաս-
տեալ մեզ պահէ : Եւ սուրբն պա-
տաւխանեալ ասէ . Յառաջագոյն

լուեալ է իմ զճարտարիմաց բազմա-
հնար խորամանկ խորհրդոց քոյ ,
զբազումս որսացար ճարտարու-
թեամբ քո 'ի վիհս կորստեան , գե-
հենակից քեզ առնելով . զոմանս
ահարկու ձայնիւ , և զոմանս ողո-
քական շողոքորթ բանիւք . զոմանս
անոտիապատիր կարասեաւ և աչ-
լովք ստացուածովք . զոմանս ան-
ցաւորական իշխանութեամբք և
պատուով պերճացուցեալ . և զբա-
ղումս սուտ յուսով խաբեալ , յա-
ւիտենից կենացն և փափկութեան
գրախտին լինել խոստանալով . և
ամենեւին իսկ ջանացար քո բազ-
մահնար իմաստութեամբք զողջող-
գամիսսն հանել ընդ արձակ պողո-
տայն , և յետգարձութեամբ կոր-
ծանեցեր 'ի խորխորատ կորստեան .
ընդ որս տալոց ես պատասխանի
յաւիտենից տանջանսն գեհենին
այրմամբ : Բայց ծառայիս Աստու-
ծոյ ոչ կարես յաղթել չարահոար
մենքենայիւք քոյովք , որ պարբս-
պեալ եմ աստուածային երկեւ-
ղին և գիտութեամբն ամրացեալ .

գրովք սրբովք պահպանութեամբ
 պատուիրանացն Քրիստոսի , և
 կիրթ և հմուտ առաւել քան զձեզ՝
 ձերում առասպելաբան մոլորու-
 թեանդ : Այսն զի
 պեան ձեր , զոր անուամբ
 մարգարէ կոչէք , մեռեալ է , և ոս-
 կերք նորա և գերեզմանն առ ձեզ
 է . և դու առ Աստուած մերձեցու-
 ցանեա և դրախտապետ կոչես զնա ,
 զոր տեսանող կամ բանբեր ձե-
 րում մոլորութեանդ լինիցի , կամ
 թէ խօսք : Բայց թէ առ իս առնես
 բարի այս , տուր ինձ համարձակու-
 թիւն ըստ քրիստոնէից սովորու-
 թեան , համարձակ ունել ինձ զա-
 ւանդութիւն կարգաւորութեան իւ-
 մոյ . և չեն ինձ պէտք այդ անցաւոր
 մեծութիւնդ . և եթէ կամք են քեզ ,
 և զգաւառն իմ առցես յինէն , զի
 թողլոց եմ որպէս ամենայն մարդ :
 Ո՛ր է քո հօրն տիեզերական իշխա-
 նութիւնն , կամ ո՛ր իցէ եղբարց
 քոց բռնաւորութիւնն . ո՛չ ապա-
 քէն ստուեր եղեալ և քեզ 'ի վայր-
 կեան ժամանակս , որ և դու նոյն
 փոխելոց ես :

Յայնժամ բռնաւորն բարկու
 Թեամբ լցեալ՝ հրամայեաց հանել
 զնա արտաքս և արկանել 'ի բանդ,
 և զոտս նորա պնգել 'ի կոճեղո :
 Եւ իբրեւ տարան արկանել զնա 'ի
 կապարանն , ազաչեաց զերկոսեան
 զոտսն արկանել 'ի կոճեղն : Եւ նո-
 ցա զարմացեալ ընդ յօժարութիւն
 համարձակութեանն , կատարէին
 զինդրուածսն :

Եւ արձակեալ դեսպանս փու-
 Թով առ Մրուան , որ 'ի ժամանա-
 կին 'ի Միջագետս հանդիպեցաւ ,
 որպէս զի 'ի նմանէ տեղեկացեալ
 ստուգիւ գիտասցէ յազագս սրբոյ
 առնն : Եւ նորա գտեալ արս քա-
 ջատեղեակս , փութապէս արձակէր
 առ ամիրապետն : Եւ նորա կա-
 ցեալ 'ի բանդին աւուրս ութ , ըզ-
 մարմնոյ հեշտութենէ ամենեւին
 անփոյթ արարեալ , անքուն աչօք ,
 աննինջ արտեւանօք , զհանգիստ 'ի
 վայրաքարշութենէ 'ի վեր բերեալ
 և Քրիստոսի առնել խաչակից , զի
 զօրացուցանէր զնա սուրբ Հոգին :
 Իսկ բռնաւորն զայն աւուրսն ոչ

գագաթներ յղել առ նա զհերեանց
օրինացն զվարդապետն 'ի վիճել .
որպէս զի յաղթեալ 'ի նմանէ 'ի
գրոց ինչ 20 , և յաղթեալք 'ի նմա-
նէ և ամաչեցեալք դառնային առ
իւրեանց իշխանն . և ասէին , թէ
Չէ ումք լսել բան , բայց սուր որ
զքանից մերկանայ զխօսս : Իսկ նո-
րա պատուիրեալ չասել ումք ըզ-
խորհուրդն :

Եւ ապա եկեալ 'ի բանդն Ճըշ-
մարտաօէր Յակովբիկ ոմն և ասէ
ցառւորն , եթէ վերջին կենաց քոց
թողակ զմերս առ զմարմին և զարիւն
Քրիստոսի 'ի փրկութիւն քեզ , զի
յիմումս հանգիպեցաւ ժամու քա-
հանայութեանս : Եւ նա ասէ . Իմ
արեամբս մկրտեցայց , վերջին բա-
ժակաւս ելից յաշխարհէս : Եւ հա-
սեալ տօնին զոր ողորդմեանն 21 կո-
չեն իբրեւ օրհնեալ օր . օրհնեալ
զԱսաուած աւուրն խորհրդածու-
թեամբ . և ասէ ցքանգապետն .
Խաղաղութեամբ թողից զքեզ յեա-
թմոյ ելանելոյ յաշխարհէս , զի գը-
թութեամբ զիւ ընկալար : Եւ զար-

մացեալ այնր ասէ . Զի՞նչ է բանդ
որ ասեա . և ես քեզ չեղէ հանգըս
տեան ինչ գիւրարար , զի դու զայն
պիսի իրս մերժեցեր 'ի բաց . զի թէ
յայլ իրս չունէի իշխանութիւն ,
առ սակաւ իրս քաջ կամէի հաղոր-
դել քում նեղութեանդ հանգեր-
ձիւ և կարասիւ արդեւք , եթէ և
այլ ինչ իրօք . բայց դու ամենեւին
չարարեր միսթարութիւն մարմնոյ .
զի երեւէր շնորհ 'ի քեզ ոչ միայն 'ի
տունջեան , այլ և 'ի գիշերային
ժամս 'ի լուսաւոր տեղով երե-
ւեալ լինէիր : Բայց այժմ հրա-
ժարման իմն ցուցանես իրս , զոր
չէ իմ լուեալ ինչ : Եւ գոհացեալ
զնմանէ՝ ասէ . Հատուցանողն ե-
րախտեաց չէ հեռի . և ահա անցա-
ւորքս ուրմօտ յիս՝ գնացեալ երթան :

Է . Եւ 'ի վաղիւ անդր եկին հա-
սին 'ի հիւսւսական իշխանէն , նու
ընթաց 22 ձիովք՝ պատմել զոյցս ,
որ քննեալ էր զամենայն՝ ճշմար-
տութեամբ ասել զնմանէ , եթէ
Յիմաստութենէ ոչ օտար և բարե-

տոհմիկ , այլ և ոչ հիւանդ ոք , կամ
այլացաւ կամ օտարուսումն : Եւ
հրամայեաց ածել զերանելին . իբ-
րեւ կարծեաց եթէ լքեալ իցէ աշ-
խատութեամբ նեղութեանն և
բանդարդել կապանացն . և հար-
ցեալ եթէ Եկի՞ր 'ի մոլորութենէդ
'ի ճշմարտութիւն , զոր զմերս ուսար
'ի մանկութենէ վարժից հրահան-
գիւք , եթէ 'ի նոյն յամառութեան
կաս պնդութեամբ : Եւ նա ասէ .
Ճշմարտութեան չէ օրէն այլ և այլ
ինչ ասել , և ոչ զլոյսն խաւար , և
ոչ զխաւարն լոյս . բայց որ ինչ
կամք էն քո՝ արասցես :

Ասէ ցնա իշխանն . Վերագոյն
իմն հաւաստեալ քննեալ և 'ի քեզ
ստութիւն ինչ ոչ տեսեալ և ոչ 'ի
քո ազգի . զի իմաստուն եղեալ են .
և եթէ յօտարապաշտ ազգի 'ի դործ
կացեալ յիւրեանց սովորութենէն
չեն փոխեալ : Բայց դու չարի օրի-
նակ եղեր մեզ , զի 'ի քոյդ հայելով
և այլք յայդ անկանին . արդ չէ ար-
ժան բարի առնել քեզ . զի դու զքո
բանդ հրապարակախօս արարեալ

արկեր յամենեցուն լսելիս, զմերս
'ի ստութիւն գարձուցանելով, որ
քո զայդ շնորհ ոչ 'ի ձերոյն այլ 'ի
մերոյս էր գտեալ, այլ քո յան-
դըգնութիւնդ յիմ ներողութենէս
եղեւ:

Յայնժամ միաբանութիւն եղեւ
ամենեցուն որ առաջի նորա նըս-
տէին. աղաղակէին ամենեքեան որ-
պէս զի անյապաղ փութով զա-
ւեսցի նա 'ի կենցաղոյս. և շնչեալ
այսոյն չարի առ հասարակ յամե-
նեան: Եւ շրջեաց զգոյն երե-
սացն ամիրապետն, և հրամայեաց
հանել զնա արտաքս և սպանանել:
Եւ նա երթայր հեղաբար անաըր-
տում երեսօք, սաղմոսէր ասելով.
Առ քեզ տէր համբարձի զհողւոյս
ակն. որպէս աչք ծառայի 'ի ձեռն
տերանց, նոյնպէս և իմ մտաց տե-
սութիւն առ քեզ հայի. և որ ըզ-
կնի սորին սաղմոս մինչեւ 'ի տեղի
կատարմանն. և Տկարութիւնս իմ
ապրեալ եղեւ յորոգայթից նոցա:
Եւ կոչեցեալ զգահճապետն՝ Շա-
մայ, Երթ, ասէ, հան զնա արտա-

քոյ քաղաքիս , և ողորբեա , թերեւս
գառնայցէ . ապա թէ ոչ՝ տհար-
կութիւն արկ սուսերաւդ , և մօտ
առ նովաւ լինելով , ասա թէ Մի
մեռանիւր տարածամ :

Եւ երթայր զհետ նոցա բազմու-
թիւն քրիստոնէից բացագոյն . և
ողբք խանդաղատալից արտասուօք
լինէին աղբիւրացեալ : Հասեալ 'ի
տեղի կատարմանն ցնծալից ուրա-
խութեամբ , և զձեռս յերկինս համ-
բարձեալ , ասէ . Գոհանամ զքէն ,
որ հանապազորդ հառաչմանս իմոյ
լուար և զփափագումնս լցեր , և
զլուծումն կապակցութեան հա-
սուցեր մահու սրբոց քոց վկայից .
և արժանի տրարեր մեռանել վասն
մեծի անուանդ քո . արդ յիշեա
զմեզ տէր , զի վասն քո մեռանիմք
զօրհանապաղ . և արա յամօթ ըզ-
պերճացեալսն յինքեանս երկրա-
թաւալ , անասնամիտ , գատողական՝
մարմնասէր գեգերմանց ձտխոյ կող-
մանն . և զմանկունս եկեղեցւոյ
քում սրբոյ անարատ պահեա ան-
շարժ որպէս 'ի վերայ վիմիդ հա-

ւատոց, և 'ի միւստնդամ գալստեան
քո արժանի արա յերկնաչու պո-
ղոտայն ընդ առաջ ելանել քեզ
յերկնային խորանսդ որպէս զոր-
դիս լուսոյ, փառաւորել զՀայր և
զՈրդի և զսուրբ Հոգին, այժմ և
միշտ և յաւիտեանս. ամէն :

Յայնժամ գահճապետն զայրա-
գին ցամամբ ասէ ցնա . Ոչ կամե-
ցար հաւանել բանից իմոց, արդ ե-
լեալ կատարեցից զհրամայեալսն 'ի
վերայ քո : Եւ սրբոյն պատասխա-
նեալ ասէ . Եթէ արդեօք ձեր սո-
վորութիւն է արհամարհել զհրա-
մանս վերակացուին ձերոյ, իսկ ինձ
անհնար է անցանել զպատուիրա-
նաւ երկնաւոր Թագաւորին իմոյ :
Յայնժամ գահճապետն հարկանե-
լով նմա, հանեալ զսուսերն փայ-
լեցոյց հարկանելով սակաւ մի, ըստ
հրամանի արքունի, զարիւնացայտան
ցուցանելով . նա ոչ ինչ զարհուրե-
ցաւ : Ասէ գարձեալ ցնա . Չի՞նչ
կամիս : Սուրբն ասէ . Արա զինչ
կամք է քո : Եւ այնուհետեւ այլ
ոչ եւս խօսեցաւ : Ասէ գարձեալ

սպանողն . Այ տառապեալ , ահա եկն եհատ քեզ դառնութեան օր , և դարձեալ կենաց՝ եթէ կամիս . արդ ընդէր ոչ ընտրեցեր զկեանս , այլ զմահ սիրեցեր : Ասէ սուրբն . Ընտրեցի զմահ վասն Քրիստոսի , քան զկեանս անցաւոր :

Եւ ապա սպանողն՝ յառաջ աւտոց ունել զպտրանոցն , և վերացուցեալ զսուրն՝ եհատ զգլուխն . և ինքն նոյնժամայն անցեալ գնաց :

Կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի երանելին և մեծն վահան , որ օր եւթնեւտասներորդ էր մարտի ամսոյ՝ ի շաբաթու զատկի պահոցն երկուշաբաթու , յիններորդ ժամու , և ի քսանեւեւթն մարերի ամսոյ :

Ը . Էին անդ յընտանեաց արքունի , որք լսէին և տեսանէին զայն ամենայն , զի հոսեալ արիւնն ի մի վայր ժողովէր խոստովանողին Քրիստոսի . և տեսողքն սքանչելի իրացն ի ժամու կատարմանն՝ զքառաւորութիւն երեսացն պատմէին

սքանչելի պայծառութեամբ : Իսկ քրիստոնեայքն որ սպասէին անյապաղապէս նշխարս ինչ առնուլ , յերկեւղէն ոչ իշխէին մերձենալ . և անկեալ դնէր սուրբ մարմինն 'ի դետին , 'ի անդւոջն ուր զմահապարապն ընկենուին : Եւ շանց սովորութիւն էր ժողովել յայն տեղին . արդ 'ի հասանել գիշերոյն եկեալ պատրաստաբար բակ առեալ բազագոյն՝ կացեալ իբրեւ պահ մի գիշերին , և յանկարծակի 'ի միմեանց ժանեաց ծակոտեալք՝ փախստական լինէին :

Եւ 'ի միւսում աւուրն՝ ոչ գիտեմ եթէ տեսիլ գիշերոյն և եթէ այլ ինչ արհաւիրք 'ի վերայ անկեալ , բայց ներքինապէսն ելեալ յարքունուստ ձայն արկեալ , եթէ կայցէ ոք աստ 'ի քրիստոնէից՝ յառաջ եկեալ բարձցէ զմարմինն , և տարեալ արասցէ ըստ իւրեանց սովորութեանն : Իսկ յառաջ եկեալ քրիստոնեայքն՝ զահ երկեւղին ցուցանէին : Չկայ ինչ խռովութիւն յիրսդ , բարձէք խաղաղութեամբ :

Եւ իբրեւ լուրն տարածեցաւ , ժողովեալ բազմութիւն քրիստոնէիցն եւ հաւաքեցին զպանծալի արիւնն յազլթող նահատակին Գրիստոսի . եւ զերկիր բրելով փոսէին . եւ ջերմութեամբ ոիրոյն հաշիւ լեալ պատերազմ յուզէր : Եւ գտանէր անգ Հոռովմ եւ Յակովքիկ , նստորական բազմութիւն արանց եւ կանանց . եւ յարենէն եւ 'ի հանգերձէն նշխարաւ առեալ խաղաղանային : Եւ առ սուրբ մարմնոյն 'իրս' զուգախորհուրդ լինէին . ասելով , թէ որ Օտարաց կոչի գերեզման , առ ժամն անգ տարեալ հանգուսցուք զվկայդ . եւ որոց անկաւորեալ լինի՝ յետոյ հաշուեսցուք զվկայդ : Եւ իբրեւ տարեալ գնէին անգ , վէմ մի չորեքկուսի տաշեալք 'ի քարանց կափարիչ գնէին . եւ ապա գնացին յիւրաքանչիւր տեղիս : Եւ յետոյ կարծիք լինէին , թէ գուցէ զք նենգիցէ զպատուական մարմինն :

Ապա այր ոմն 'ի գործակալաց արքունի աստուածապաշտ , Հոռովմ ազգաւ , անուն Թէոփիլէ , որ ըստ

ինքեանցն՝ Աբու Ստեփան կոչէին ,
միաբանեալ ընդ իւր արս չորս բառ
նալով զպատուական գանձն , և հը-
րամայեաց առնել տապան 'ի ծա-
ծուկ . և 'ի նսեմանալ աւուրն , ե-
կեալ ինքեանք չորք արքն , առեալ
'ի շիրմէն եդին 'ի տապանի . և տա-
րեալ ամրացոյց յիւրում սենեկին :
Եւ 'ի նմին գիշերի յայանեցաւ ե-
պիսկոպոսի մի 'ի քաղաքին , և ընդ
լուսանալն կոչեաց զնոսա որ բար-
ձին , և զծածուկսն 'ի նոցանէ զգոր-
ծեալսն պատմէր նոցա ըստ տես-
լեանն : Իբրեւ անյայտ լինէր չի-
նել նորա անդ 'ի շիրիմն 'ի աեղւոջն ,
համբաւ ընթացուցանէին , եթէ
վաճառականք գողացան զերանելի
առնն զմարմինն , և ընդ կողմն Բաղ-
բադու 23 իջուցին յերկիրն Պաղես-
տինացւոց . և անծածկելի ճշմար-
տութիւնն յայտնի լինէր տարակու-
սելոցն :

Զի հիւանդ ոմն էջ մերձ 'ի մահ .
տեսանէր զոմանս 'ի աեպլեանն որ
ասէին ցնա . փութա խնդրեա հող
'ի տապանաւայր տեղեացն սքանչելի

Ս . ՎԱՀԱՆ ԳՈՂԹՅԱՅԻ . 4

առնն վահանայ, և այնիւ օծեալ
կեցցես: Նոյնժամայն բերեալ զայն,
հրամայեաց և զինքն տանել 'ի տե-
ղին, և առողջութեամբ գնաց 'ի
տուն իւր: Իբրեւ զայն տեսին հա-
մարձակութեամբ յորդորեալ առ 'ի
պատիւ սրբոյն, շինէին 'ի վերայ նո-
րա մատուռն սակաւաշխատելի գոր-
ծով: Եւ մօտ 'ի տեղի սրբոյն ապա-
րանս գնէին արքունի. և ոմն 'ի
բարձողացն զմարմինն սրբոյն՝ գոր-
ծավար հանգիսեալ, 'ի քաջա-
բարձր տեղեացն 'ի վայր հոսեալ,
զազազակ բարձեալ մեծաձայն ա-
սէր. Օգնեա ինձ, սուրբ վահան.
և իջեալ կայր 'ի վերայ ոտից իւրոց:
Եւ տեսողաց և լսողաց իջեալ տե-
սին զայրն յոռն կացեալ: Եւ նա
ասէ. Տեսի զսքանչելիս ընդ որ
հիացեալ եմ յոյժ. զի որպէս ընդ
առաջ իմ եկեալ սուրբ վկային՝ ու-
նելով զիս. յոր կարծեցեալ եթէ
բուռն հարեալ կալայ զնա՝ որ չէ
նա առ իս: Եւ ահաւասիկ տեսա-
նեմ զիս ողջ առանց մնասու:

Իբրեւ զայն ամենայն սքանչելիս

տեսին , անյապապապէս շինեցին 'ի վերայ եկեղեցի վայելուչ հանգերձ վկայարանաւ առանց երկեւղի . որ ոչ յեկեղեցւոջն՝ այլ 'ի վկայարանին փոխել գնէին զմարմին մարտիրոսին . 'ի կողմանէ հիւսւսոյ սրբոյ սենեկին , թրծեալ աղիւսով և կրով կազմէին , պայծառացուցանէին կանթեղօք , և այլովք սպասու զարդարէին : Եւ այնուհետեւ բազմութիւնք հիւանդաց և ախտաժեպք բժշկէին , և համբաւ ընթացեալ լինէր ընդ ամենայն կողմանս . և որք հասանէին յաշխարհաց և յարքունիսն անցանէին , առաջի անկանէին սուրբ վկային , և երկիր պագանէին սրբոյ Երրորդութեանն :

Թ . Գործեցաւ այս յաւուրս Համայ յամիրումն , յայնկոյս Եփրատայ գետոյն , 'ի Ռուծափ քաղաքի :

Իսկ յետ եւթն ամի՝ կրօնահայրն Աբրահամ , որ և Արտաւազդ , առնոյր ընդ իւր ոմանս յեղբարցն , և իջեալ յԱսորեստանս , հասանէր

'ի քաղաքն Կաղինիկոս . անդ 'ի
 քաղաքին էջ և օթեվանս արարեալ
 'ի կրօնաւորանոցին՝ որ կոչէր Դեր-
 ման Ջակքէ , որ բազում սիրով
 ընկալաւ զմեզ , և խրատ տայր որ-
 ապէս զի մեծ զգուշութեամբ երթի-
 ցուք 'ի տեղին , զի մի բուռն ան-
 կեալ 'ի թշնամեացն պատիժս կրեա-
 ցուք և մահս : Ապա զեղբարսն և
 զգրաստսն անդ թողեալ , առեալ
 ընդ իւր զմի ոմն , և զտիւն և ըզ-
 գիշերն անցեալ մեծաւ աշխատու-
 թեամբ , ապա ընդ արշալուշսն ա-
 ռաւօտողն հասանէր 'ի տեղի կա-
 տարմանն : Եւ մտեալ 'ի վկայա-
 րանս սրբոյ նահատակին , երկրպա-
 գութիւն և գոհութիւն մատուցա-
 նէր Քրիստոսի : Եւ Թէոփիլէն 24
 այն որ և Աբու Ստեփանէ , բազում
 սիրով և գթով ընդ առաջ ելեալ
 մեզ և հանգոյց զմեզ . 'ի ձեռն նո-
 րա արար մեզ Աստուած մտանել
 'ի սուրբան : Եւ երկրպագեալ
 տեառն 'ի վկայարանս սրբոյն Սար-
 գսի , և տեսեալ զեպիսկոպոսն այր
 ճշմարիտ և երկեւղած յԱստուծոյ .

և բազում սիրով և հիացմամբ ընկալաւ զմեզ : Եւ ապա կոչեցեալ զամենայն գիտուն մարդիկն՝ որք երեւելիք էին 'ի դրան արքունի, որք քաջ տեղեակք էին վկայութեան սրբոյն . յորոց ուսեալ հաւաստապէս հռոմ գրով ետուն մեզ զվկայութիւն քաջ նահատակին :

Եւ սիրով հրաժարեալք յեպիսկոպոսէն և յայլոցն , և աղօթեալք 'ի վկայարանի սրբոյն Վահանայ , գահացաք զողորմութենէն Քրիստոսի . և անտի դարձեալ անցաք ընդ գետն Եփրատ , և առեալ զեղբարսն եկաք 'ի քաղաքն Ուռհայ . և աղաչեալ զեպիսկոպոսն՝ թարգմանեցաք զգիրսն 'ի հայ լեզու : Եւ անտի գնացեալք եկաք 'ի հայս մերձ 'ի տօն Յայտնութեանն : Եւ գտեալ զեղբարս մեր ողջ , և խաղաղութեամբ գահացաք զԱստուծոյ , որ զանարժանութիւնս մեր արժանիս արար հանգիսիլ այսմ շնորհի : Եւ ապա սկսայ պատմագրել , սկիզբն առնելով ուստի արժան իսկ էր .

'ի նոյն յարեալ զվկայութիւն սրբոյն Վահանայ վկային, 'ի յորդորումն ամենայն հաւատացելոց, 'ի փառս և 'ի գովեստ Առաքածոյ, որում պատիւ և զօրութիւն յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ժ. Արդ յետ ըմպելոյ զքաժակ պատուհասի աշխարհիս հայոց 'ի հարիւր յիսուն և երկուք թուականին հայոց՝ այս գործեցաւ, և զերեսուն և չորք ամս կացին 'ի գերութեանն, մինչեւ 'ի հարեւր և ութսուն և վեց ամ թուականին. յորում հանգիպեալ վկայութիւն սրբոյն Վահանայ, խոստովանելով զտէր Յիսուս Քրիստոս զորդին Առաքածոյ:

Արդ 'ի ձեռն այսց վկայութեանց, ձեզ հարց և եղբարց, ես 25 տառապեալ անձնս և հանապազանիւանդ, և խորհրդապահ սրբոյ վկային, և վերստին պատճառք յորդորմամբ գրոցս վկայութեան, առթիւ ամենեւ 'ի վերայ իմ աղաչեմ,

որ զիմ անարժանութիւնս արժանի
արար գրել և տալ զայս պատմու-
թիւնս վերջնոց . զի թերեւս ձեր
աղօթիւք գտայց զերծեալ 'ի վատ-
թարաց դատու . և որոց ասեն եթէ
Եկայք օրհնեալք Հօր իմոյ , նոցա
արժանի եղելոցն հանդիպել ա-
րասցէ Քրիստոս , և զմեզ և զամե-
նայն հաւատացեալքս անուան իւ-
րոյ : Որում փառք և երկրպագու-
թիւն ընդ Հօր և սուրբ Հոգւոյն
յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՆՑԻՑ

Ի ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱԶԳԻ

Ի ՎԵՐԱՅ ՀԱՅՈՑ

ԵՒ ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՅՆ ՎԱՀԱՆԱԹ

ՈՐԴԻՈՑ ԽՈՍՐՈՎԻ ԳՈՂԹԱՆ ՏԵԱՌՆ

ԱՀՅ մերկացաւ վաղակաւորն 'ի պատենից, զոր տեսանօղն յառաջագոյն գուշակեալ ողբայր ղբարկութիւն տեսառն 'ի վերայ Խորայելին այն: Զարթեաւ ազգն Խամայելի, յանխնայ վանեւ զազգն Հայոց՝ 'ի սով, 'ի սուր և 'ի դերութիւն, աւերել և քանդել զաշխարհն Հայոց, և զվայելուչ տեղիս և զքաղաքս յինքեան ըմբռնէր. զաղատութիւն և զտէրութիւն նախարա-

րացն պէսպէս աղետիւք խորհեցան
բառնալ . և զպայծառութիւն լու-
սաւոր կարգաց եկեղեցւոյ լուսա-
զարդեալ սպասիւք և քահանայա-
կան խորհրդածութեամբ՝ հանդերձ
պաշտօնէիւք շիջուցանէին : Եւ ըզ-
սրբութիւն որ փոխանակ դրախ-
տին շնորհեցաւ մեզ , զուարճանալ
'ի նմա սաղմոսիւք և օրհնութեամբ՝
երգել տեառն , և պատմել զտնօրէ-
նութիւնն Քրիստոսի , որ կենաց
փայտն սուրբ խաչն պտղաբերեաց
'ի մեզ զՔրիստոս Աստուած փր-
կիչ աշխարհի . զայս խափանել ջա-
նային , և զփառաբանութիւն ա-
նուանն Քրիստոսի : Եւ տեսութիւն
ողբոյն Երեմիայի երեւեալ լինէր ,
թէպէտ և ոչ դք էր որ հոգւովն Ե-
րեմիայի երգէր զողբս ըստ իւրա-
քանչիւր վտանգից՝ որ եհաս հայոց :

Եւ եղեւ 'ի ժամանակս Տաճկաց
բռնակալութեան , յութսուն և
եւթն ամի ունեւլութեան իւրեանց ,
Աբգլմեղէք որդի Մրուանայ՝ գաւա-
ռանութեամբ առաքէ և երդմնա-
կան խաղաղութեամբ , զի գիւրաւ

ըմբռնեացէ զգորավարս և զգորս Հայ-
 աստանեաց, և սպառսպուռ մա-
 հուամբ վճարեացէ, և յազթեացէ
 քաջաց և յաղթող նահատակացն
 Հայոց, և ջնջել և 'ի միջոյ 'ի բաց
 բառնալ, և ունել զաշխարհն ա-
 ռանց կասկածանաց: Ապա այնու-
 հետեւ դեսպան առաքէր հրովար-
 տակօք, զի զօրավարսն Հայոց ժո-
 ղովեացեն 'ի մի վայր, և մացեն 'ի
 գիւանն արբունի, և ընկալցին իւ-
 րաքանչիւր ըստ մեծութեան և ըստ
 տէրութեան զիշխանութիւն և ըզ-
 պատիւ հանգերձ զօրօք իւրեանց:
 Եւ 'ի համբաւ ստութեան և խա-
 բէութեանն պատրեալք՝ ժողովե-
 ցան 'ի քողաքն Նախճաւան որսա-
 ցեալք նենգութեամբ 'ի կորուստ
 դառն մահու: Եւ 'ի զինուորական
 զինուցն ունայնս առնէին, և յազ-
 թարան ժողովէին 'ի տուն տեառն,
 որպէս զի երգումն արասցեն կալ
 հաստատուն 'ի միամտութեան բըռ-
 նակալին տէրութեանն: Եւ անգէն
 զգրունսն բազմութեան զօրացն
 պիղծ սպանօղացն զզինունսն 26

սպառազինեալք 'ի ներքս արգելուին, նաեւ ազիւսով ամրացուցանէին. և սպա հրով դարկս ասանն Աստուծոյ լուցանէին, և զտուն ազօթիցն գերեզման յօրինէին. և գեհեան հրոյն ունէր զբարելոնական բոցոյն նմանութիւն՝ վերամբարձեալ հրոյն և ծխոյն. և զնոյն երգեցին զօրհնութիւն մինչեւ 'ի նուազել ոգւոցն յանլուծանելի բանդին: Եւ այսպէս առ հասարակ սպառեցան բազմութիւն նախարարացն Հայոց 'ի դաւաճանողացն անողորմից:

Աւաղ զնոցա այրումն 'ի միասին հրով. մը լսելիք բերէին զլուր հառաչանացն, հայր առ որդի՝ և որդի առ հայր, եղբայր առ եղբայր՝ և մերձաւոր առ մերձաւոր. բայց ոչ կակղացուցանէր զսիրտ անօրէն սպանողացն: Եւ նոքա այնպէս սպառեցան 'ի գոհութիւն և 'ի փառաբանութիւն ամենասուրբ Երրորդութեանն. բայց ոչ է Երեմիա մերձ՝ որ զաղէտս անցիցն ողբօք պատմեացէ լսողացն: Յորժամ ըստ

կամաց իւրեանց զրաւեցաւ գործն ,
 զգլուխսն հատին՝ և զփայտէ կախե-
 ցին , և զգլուխսն 'ի տես վեհագու-
 նին առաքեցին . և ինքեանք սփռե-
 ցան ընդ աշխարհն ամենայն ժողո-
 վել զառ և զաւար սպանելոցն , և
 զընտանիս նոցա տարան 'ի Նախճա-
 ւան քաղաք : Եւ լինէր այս 'ի մեծի
 զատկի տօնին : Եւ զփափկասուն և
 զհովասունս յարգեւանս բանդից
 արկանէին . 'ի ջերմ յամարային
 ժամանակս , և բազումք մեռանէին
 'ի ջերմութենէն . և զմնացեալսն
 վարէին 'ի գերութիւն յաշնանային
 ժամանակս : Եւ հասեալք 'ի Դա-
 մասկոս՝ զորդիս նախարարացն և
 զընտանիս նոցա յարքունիս տանէին .
 և զմանկունս նոցա 'ի դպրոց , և
 զայլս ըստ պատահման առնէին :

Եւ 'ի մանկանցն յայնցանէ մա-
 նուկ մի փոքրիկ ամաց իբրեւ չորից՝
 որում անուն էր Վահան , որդի
 Խոսրովու Գողթան տեառն . բա-
 րեշնորհ երեւեալ և սիրեցեալ 'ի
 նոցանէն , կամեցեալ դարձուցա-
 նել 'ի գենն իւրեանց 'ի տղայական

հասակին , առաւել հոգ տանելով նմա ուսմանն իւրեանց . և իմաստնանայր ուսմամբ և ճարտարութեամբ , թղթով և առասպելախօս բանաւորութեամբ . թէպէտ և ըզճանապարհն արդարութեան անգիտացաւ 'ի տղայական հասակին , մինչեւ լինել նմա գիւանադպիր և դպրապետ , և ամենայն խորհրդոց հմուտ , և տիրել յարքունի տանէ' և մեծ յոյժ :

Իսկ յետ վախճանելոյ ամպարըջ տին Աթղմնէքի , և ժամանակին անցանելոյ՝ առեալ զիշխանութիւնն Վլիթ , որ ոչ նմանեաց չարութեան հօրն . և տեղեկացեալ վասն գերեացն հայոց 'ի հօրէն՝ դառնայր յողորմութիւն 'ի վերին խնամօցն , և դարձուցանէր զգերեալսն յիւրաքանչիւր տեղիս . և առնէր իրաւունս և արդարութիւն որ ընդ իւրով իշխանութեամբ , և զիւր զհայրենեացն ծանուցանէր զտէրութիւն : Վահան կոչեցեալն Վահաբ՝ երթեալ ազաչէր երթալ 'ի բնիկ աշխարհն իւր , որպէս կամօք էր ա.

սեւ իմոյ բանիցս , շարժեալ 'ի հոգ-
 ւոյն եռացմանէ՝ գաանել զճշմարիտ
 հաւատսն որ 'ի Քրիստոս , զոր կո-
 րոյս ազայական հասակաւ յանօրի-
 նացն : Եւ աղաչէր զյազուամս 'ի մե-
 ծսմնծաց սիրելեացն . և օժանդակս
 առեալ 'ի խնդիրն՝ հաւանեցուցա-
 նէր զայրն այսպիսի իրօք , երթալ և
 առնուլ զժօռանդութիւնն իւր 'ի
 քոյդ իրաւ ժամանակի , և կարգել
 գործակալս և դառնալ 'ի քո տէ-
 րութիւնդ : Իսկ նա թէպէտ և ա-
 պաշաւէր զՎահան վասն պիտոս-
 նութեանն և ազնուականութեանն
 և լաւ բարուցն , սակայն վասն իրա-
 ւանցն զոր արար՝ և արդար դատաս-
 տանին , արձակէր զՎահան հրո-
 վարտակով զի զքնիկ աշխարհն ըզ-
 Գողթան առցէ , և մի ոք ընդգի-
 մասցի նմա : Եւ պատուէր առնու-
 փութով դառնալ անդրէն . նաեւ
 մեծամեծ պարգեւս խոստանայր
 տալ յորժամ՝ դարձցէ յարքունիս .
 և շքով և պատուով և տրովք
 յղարկեալ լինէր յաշխարհն Հայոց :
 Եւ եկեալ հասանէր 'ի բնիկ գա-

ւառն իւր 'ի Գողթան : Որք ժողովեցան բնակիչք աշխարհին և խորհային ընդ բնիկ տէրութիւնն . և յիշեցուցանէին զառաջին աղէտսն որ անցին ընդ աշխարհն , և զնորա 'ի տղայութենէ յետագարձումն յիշէին և յողւոց հանէին : Եւ նորա յարտասուս եղեալ լայր դառնապէս վստն կորստեան անձին իւրոյ , և զամենեսեան շարժէր յարտասուս զժողովուրդն որ առ ինքն . և նոյնժամայն յարուցեալ կայր յազօթս և ասէր .

Հայր երկնաւոր , մեղայ յերկինս և առաջի քո , որ առաքեցեր զմիածին որդիդ քո 'ի փրկութիւն աշխարհի դարձուցանել զմոլորեալս 'ի գիտութիւն ճշմարտութեան , և ճանաչել զմի աստուածութիւնդ Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյդ սրբոյ , և երկրպագել և օրհնել զամենասուրբ զԵրբորդութիւնդ , և մկրտել յանուն քո սուրբ , և իմ⁹այսմ արժանաւորիլ , զի յանօրինաց ընկղմեցայ 'ի խորս անօրէնութեան յանկատար հասակի , և յարան յիս մեղք

յետագարձութեան գիտութեամբ , որպէս դու իսկ գիտես՝ որ 'ի միտ առնուա զամենայն գործս սրգւոց մարդկան : Եւ արդ մեղուցեալս 'ի խորոց սրտից կարգամա առ քեզ , ողորմեաց ինձ Աստուած , ողորմեաց ինձ տէր , ողորմեաց ինձ և ընկալ զիս գթութեամբ քո . և արա առ իս զգութ մարգասէր շնորհաց քոց , որով դառնան մեղաւորք յապաշխարութիւն վասն ներելոյ քաղցրութեան քո . որ տառ երկայնմտութիւն տարակուսելոց՝ և կեանս այնոցիկ որ մաշեալ են սրտիւք . և ոչ ցանգ բարկանաւ , և ոչ յաւիտեան պահես ոխս ըստ մարդկան մեղաց որ կարգան առ քեզ տէր Աստուած : Նմանեցայ ես անառակ որդւոյն , և մերժեցայ ես 'ի հայրենի ծոցոյ աւազանին , որ լուսաւորեաց զիս վերստին ծննդեամբ աւազանին 'ի նորոգութիւն հոգւոց , կեալ ըստ Աստուծոյ մինչեւ 'ի չափ հասակի կատարմանն Քրիստոսի : Եւ այժմ դարձայ առ հայրդ գթութած . յիշեա զանկատար հասակն

իմ՝ յորս մեզայ անգիտութեամբ , և
 զմեզս անգիտութեան իմոյ մի յիշեր .
 այլ յիշեա զիս տէր ըստ ողորմու-
 թեան քում և ըստ քաղցրութեան .
 և արա զիս իբրեւ զմի 'ի վարձկա-
 նաց քոյ . և ազատեա զիս 'ի կե-
 րակրոց անմաքուր խոզենիցն . լուա
 և սրբեա ապաշխարութեան ար-
 տասուօք , զի մաքրեալ 'ի մեղաց 'ի
 հաճոյս կամաց քոյ կացից յայսմ
 աշխարհիս , և անարատ վարուք և
 ուղղափառ հաւատով անփոփոխ
 մտօք փառաւորելով զանփոփոխելի
 տէրութիւնդ զհայր և զՈրդի և ըզ-
 սուրբ Հոգին , այժմ և միշտ և յա-
 ւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

Եւ ապա յետ այնորիկ զլուա-
 ւոր կարգաց բուռն հարկանէր հաս-
 տատուն հաւատովք , պահօք և աղօ-
 թիւք , աքնութեամբ և արտասուօք
 վերստին լուացմամբ , և զարտասուան
 առնէր հանապազ երկրորդ աւա-
 զան զոր անգիտութեամբն մեղաւ .
 և բազմաց տեսեալ փառաւոր առ-
 նէին զԱստուած 'ի վերայ եզելոցն
 ողորմութեանցն Աստուծոյ որ ցաւ
 ցաւ յայրն :

Յայնժամ իբրեւ տեսին զողջա-
խոհութիւն վահանայ՝ և զպնդու-
թեանն հուսատան որ ՚ի Քրիստոս ,
որ իւրքն էին խորհեցան ՚ի վարս
կենցաղոյս մուծանել զվահան , զի
մնասցէ որդի նորին ժառանգորդ
տէրութեանն ՚ի Գողթան : Իսկ նա
ոչ առնոյր յանձն , և բռնադատե-
ցին զնա մեծաւ թախանձանօք , մին-
չեւ հաւանեցուցանէին կամաց իւ-
րեանց :

Ընդ այն ժամանակս վախճանի
ամիրապետն որ արձակեաց զնա
յիւրային աշխարհն , և պատուէր
եա դառնալ առ նա . թէպէտ և զեր-
ծանէր ՚ի նորա դաշտնցն , սակայն
՚ի կասկածի կայր , որք զիշխանու-
թիւն աշխարհին ունէին Տաճիկք ,
զի մի դուշակեացէ դք վասն նորա
դառնալոյն ՚ի քրիստոնէութիւն . որ
եղեւ իսկ , զի եհաս համբաւն ՚ի
լսելիս ատելեացն Քրիստոսի . և
լուեալ զայն՝ խորհեցաւ գնալ յաշ-
խարհն Յունաց հանգերձ ընտա-
նիւք իւրովք . և հասեալ ՚ի վայոց
ձոր՝ յոյժ թախանձեալ ՚ի կնոջէն

աղաչէր պատմել՝ ուր երթալոց էր .
 և նա պատմեաց նմա : Իսկ նա աղ-
 արարեալ եղբարցն իւրոց որք էին
 'ի Սիւնեաց նախարարութենէն ,
 որք եկեալ փութով արգելուին
 յոյժ , և թախանձեալ զնա ամե-
 նայն ընտանեօքն իւրովք , և բռ-
 նադատեալ 'ի նոցանէ՝ հաւանե-
 ցաւ 'ի հարկէ , որպէս և կամեցան :
 Եւ փորձութիւն հպէր յայրն 'ի
 փորձողէն , և քննութիւն կամացն
 երեւելապէս յայտնելով զառն փա-
 ռաւորութիւնն , որպէս զի որոշեա-
 ցի սէրն զոր ունէր յինքեան առ
 Աստուած՝ եթէ աշխարհի սէր՝ և որ
 'ի նմա յարմարին ցանկութիւնք :

Եւ յայնմ հետէ ոչ լինէր նմա
 հանգիստ և դադար ուրեք . այլ ըզ-
 կինն թողեալ առ ընտանիս իւր ,
 ետ զինքն Աստուծոյ և կամաց նո-
 րա : Եւ զոմանս առեալ ընդ իւր 'ի
 զինուորաց , այսր անդր աներեւու
 թաքար երկեւղիւն Աստուծոյ շըր-
 ջէր , 'ի կառկածանաց ատելեացն
 Քրիստոսի որք որսային զնա 'ի կո-
 ըուստ : Զի ստուգեցաւ ամիրապե-

տին թէ գարձաւ 'ի քրիստոսական
հաւատան , և արհամարհեաց զդէնն
իւրեանց . և նորին հրամանաւ յու-
ղէին զնա : Իսկ նա հալածական լի-
նէր վասն արդարութեան . և ոչ ոք
իշխէր մատուցանել զնա առ ինքն ,
և վատնէր ամենայն ինչք նորա . և
հերքեալ՝ որք ընդ նմա էին , 'ի բաց
կային 'ի նմանէ՝ և զնա միայն թո-
ղին : Եւ նորա ապաւինեալ առ Աս-
տուած՝ ոչ անյոյս լինէր յապա-
գայիցն , այլ գոհանայր զնմանէ 'ի
փորձութիւնան . և այլակերպէր
զինքն ձեւով աղքատութեան . և
երթայր հանդիպէր հայրասլետին
'ի Վաշարշապատ քաղաքի , և ծա-
նուցանէր նմա զփորձանսն զոր
կրէր 'ի պատերազմասէր դիւէն . և
հրաման առնու երթալ յանապատ ,
և պահօք և աղօթիւք և նոցին ճշգ-
նութեամբ ազատիլ 'ի մեղաց , և
ամրանալ անդ և պաշտել զԱս-
տուած : Եւ նորա ունկնդիր եղեալ
երթայ 'ի մենաւորանոցս ուրեմն 'ի
Շիրակ գաւառ , և մտեալ ճգնէր
անդ տաւաւել քան զառաւել , և ա-

ւազան զարտասուս առնէր , և ամենայն պնդութեամբ նահատակէր 'ի վերայ առաքինութեան : Եւ անցուցանէր իբրեւ ամիսս վեց պնդութեամբ կրօնիւք , և զարմացուցանէր զամենեւեան :

Յայնժամ դարձեալ յարուցանէր պատերազմ փորձիչն , և ահարկանէր կրօնաւորացն , և յայտնէին տիկնոջ գաւառին . և նա ասէ . Երթիցէ 'ի բաց , դուցէ մեզ և ձեզ պատուհաս հասցէ յարքունուսա վասն նորա : Եւ նորա լուեալ զայն՝ յարուցեալ գնաց յանապատ ուրեմն անյայտ . և անդ առաւել քան զառաջինն ճգնէր ամ մի միով հանգերձիւ և բոկոտն , և զմոխիր որպէս հաց ուտէր և զլմպելիս արտասուօք խառնէր ըստ ասացելոյ սաղմոսին , և խրատու առաքելոյն՝ թէ Լաւ է շնորհօք հաստատել զսիրտս , քան թէ կերակրօք , զի ոչ ինչ օգտեցան որք այնպէսն գնացին : Եւ ընթերցասէր և ունկնդիր լինէր գրոց սրբոց , և խելամոէր և քննէր և ուսանէր զհին և զնոր կտակարանս , և

տեղեկանայր 'ի նոցանէ զհաճու-
թիւն Աստուծոյ կամացն , և հարց
ուսուցանողաց՝ էր հպատակ և
հչու . և խոկայր զայս 'ի տուէ և 'ի
գիշերի . և ոչ միով իւր զանց առ-
նէր զպատուիրանին պահպանու-
թեամբ վասն փրկութեան անձին
իւրոյ : Եւ այնուհետեւ զմարմնա-
կան կարիս և զհանգիստ քամահէր .
արտաքոյ մարմնոյ և աշխարհի խոր-
հէր , և ցանկայր վկայութեան և
մկրտութեան ասելով զսաղմոսս
զայս . Որպէս փափագէ եղջերու
յաղքերս ջուրց , այնպէս փափագէ
անձն իմ առ քեզ Աստուած :

Եւ յետ այսորիկ դէմ եդեալ
գնալ 'ի գուռն արքունի , և յայտ-
նապէս խոստովան լինել զքրիստո-
նէութիւնն , և զիւր անգիտութեան
մեղսն որ 'ի նոցանէն պարտեցաւ ,
զի 'ի նոցանէ մեռցի և կամ համար
ձակութիւն առցէ՝ ունել զքրիստո-
նէութեան զկարգն . և զհաւատսն
զոր ծանեաւ և գարձաւ : Եւ հրա-
ժարեալ՝ ցանկայր 'ի ճգնաւորացն
աղօթս առնել վասն նորա : Եւ հա-

սեալ 'ի վանսն Մաքենոցաց, ծա-
նուցանէ զամենայն հօրն ստուգու-
թեամբ, և վասն ճանապարհին՝ և
ցանկութեանն. և ընդունէր 'ի նմա-
նէ յորդորական խրատս՝ և քաջա-
լերութիւնս որ 'ի Քրիստոս, որում
անուն էր առաջնորդին Սաղով-
մոն. և հաղորդէր մարմնոյ և արեան
տեառն 'ի տանի սուրբ խաչին : Նաեւ
տեսիլ իմն պանչելի ցուցաւ՝ լոյս
անճառելի երեւեալ, և ձայն լսելի
եղեւ որ ասէր. Քաջալերեաց վա-
հան, զի թողան քեզ անդիսու-
թեան մեղքն, և ցանկութիւն քո
կատարեցաւ վկայութեամբ, և ըզ-
խոստացեալ պարգեւան ընկալիս 'ի
Քրիստոսէ : Եւ ոմանց զլոյսն տե-
սեալ ըստ առաքելոյ տեսութեան,
անպաամելի ցուցաւ անհասութիւն
տեսլեանն. և տմենեցուն փառա-
ւորելով զԱստուած յուղարկեցին
զնա մեծաւ սիրով և արտասուօք :
Եւ եկեալ 'ի վանս Սովի անուն, և
առաջնորդի ուխտին՝ Յովհաննէս,
և մեծաւ սիրով ընկալաւ զնա. և
քաջալերեալ յորդորեաց զնա 'ի

բարւոյք ճանապարհորդութեան իւրում, և վասն Աստուծոյ երթայր 'ի մահ, 'ի տեղին՝ ուր անդիտացաւ զՔրիստոս, զի ծանիցէ: Եւ հայրն փոխանակ իւր առաքէ զհետ նորա յեղբարցն տեսանել զվախճան խորհրդոյ նորա: Եւ յուղարկեալ անտի՝ եկին հասին 'ի սուրբ Երաշխաւորսն, 'ի վանսն Արծիւնոյ 'ի Բզնունեաց գաւառին. և էր անուն ուխտի առաջնորդին Արտաւազդ, որ ընդ առաջ ելեալ եղբարքն՝ մեծաւ սիրով ընկալաւ զնա. և լուաւ 'ի նմանէ զամենայն ինչ որ պատահեցաւ նմա յանդիտութեանն, և զգարձն իւր, և զփորձանս, որ ինչ միանգամ կրեաց հալածանս ամս չորս, և 'ի հինգերորդ ամի՝ երթալն իւր 'ի կաթարումն անձին իւրում: Բրոյ զայն լուեալ հօրն և ուխտին՝ փառաւոր առնէին զԱստուած 'ի վերայ սքանչելեացն, և երանէին զբարիոյք մտածութիւնսն, և զվախճանն սուրբ որ յաղագս Աստուծոյ էր, զոր հանգերձեալ էր կատարել: Եւ այլովք բանիւք բաղմօք

միութարէին զնա , և քաջալերէին
յաստուածային գրոց , և յանձն ա-
րարեալ զնա տեառն՝ յուզարկեցին
ողջունիւ և արտասուօք և աղօթիւք ,
և զմի ոմն յեղբարցն սպասաւորել
նմա որչափ կամեսցի :

Եւ զբազում օթեւանօք զանց
արարեալ՝ գայ հասանէ 'ի քաղաքն
Ուրհայ , երկիրպագանել փրկչա-
կան պատկերին . և աղօթս արա-
րեալ տռ տէր՝ յանձն առնէր շնոր-
հաց հոգւոյն սրբոյ . գնայր զճա-
նապարհն սաղմոսիւք և անգագար
աղօթիւք , մինչեւ եկեալ հասեալ 'ի
տեղի կատարմանն : Եւ որք զհետ
նորա էին՝ ասէր կալ 'ի բացեայ
ղի մի լմբռնեցին : Ծանուցանէր
զինքն գրան արքունի՝ Թէ ով դք իցէ
նա . ասէր միանգամայն և զպատ-
ճառս գալստեան նորա յարքու-
նիսն . և նոցա լուեալ սքանչա-
ցան : Եւ աղաչէր պատմել վասն
նորա յարքունիոն՝ դպրապետին
և մեծամեծացն . և եհաս բանն
առ նոսա : Եւ ասեալ ոմանց
սքանչացան՝ Թէ որպիսի կերպարանս

ունի ազգատուութեամբ , յիշելով
 զառաջինն թէ որպիսի ոք էր այրն
 երեւելի և փառաւոր յարքունիան .
 համարեցան այլազգ ինչ վասն նո-
 րին հանդիպեալ իրաց : Ակսան
 հարցանել . թէ Զի՞ այդպէս ես . և
 Վահան զճշմարտութիւն իրացն
 խոստովանէր , թէ Վասն Քրիստոսի
 զկամաւոր սղջատուութիւն յանձն
 առի՝ արհամարհելով զանցաւոր
 մեծութիւնս , որ վասն իմ աղքա-
 տացաւ՝ որ տէրն է և Աստուած Յի-
 սուս Քրիստոս . և նորա ողորմու-
 թեամբն սրբեցայ 'ի մեղաց , և մե-
 ծացոյց զանանց մեծութիւնն ա-
 րեամբ վկայութեան : Արդ աղա-
 չեմ զձեզ ծանուցանել զայս այս-
 պէս ամիրապետին , զի եղիցի կա-
 տարումն ասացելոց 'ի նմանէ : Եւ
 նոցա ամիշեալ ընդ իրան , միանգա-
 մայն և մոլորութիւն համարեալ
 զնորայն խաւարասէրքն :

Իսկ իբրեւ ոչ գտանէր ելա իրացն
 երանելին Վահան , ծանուցանել
 ամիրապետին վասն որոյ երթեալն
 էր , երթեալ անկանէր առաջի Աս-

տուժոյ և խնդրէր հնարաւորութիւն իրացն . և զայս աղօթս մատուցանէր . Միաժին որդի Աստուծոյ՝ որ մոլորեալ ոչխարին հովիւ կոչեցար , և գտեալ զնա՝ ի վերայ սւտոց բարձեր , և տարածեալ զբազուկս քո առ քեզ ժողովեցեր ըզհեռացեալ աղքատ մարդկան : Դու ես յոյս իմ՝ Քրիստոս . մի անօգնական թողուր զիս , այլ ընկալ զպաղատանս իմ , և լուս զյանցանս իմ՝ քո սուրբ արեամբք և կենարար մարմնովք , որ մանանայք ես անմահութեան յերկնից իջեալ՝ և աշխարհի կեանս շնորհես . որ կամաւ Հօր և Հոգւոյդ սրբոյ առաջնորդես ի կեանս քոյոց երկրպագուաց . առաջնորդես ինձ՝ զի լուսով քո տեսից զլոյս . և տաց փառս ամենասուրբ Երրորդութեանդ այժմ և յաւիտեանս , ամէն :

Եւ յեա աղօթիցն երթայր առ գահճապետն , և ծանուցանէր նմա . միանգամայն և գրով զիրան ստուգեալ՝ զգալտեան պատճառսն ցուցանելով բռնաւորին : Իբրեւ ըն-

Թերցաւ , զարմանայր ընդ գիրան և
ընդ բանսն :

Ետ հրաման ածել առաջի , և
հայեցեալ 'ի նա հեշտալի բանիւ՝
ասէ . Ընդէր ազքատ կերպարանօք
երեւիս Վահապ : Պատասխանի ետ
Վահան . Իմ տէրն զանձն ունայ-
նացոյց վասն իմ 'ի կերպարանս ազ-
քատութեան , և եղեալ հնազանդ
մահուչափ . և ես յայնմանէ ոչ
վերջանամ : Ասէ բռնաւորն . Մոլե-
գնեալ ես 'ի գիւաց : Ասէ Վահան .
այն՝ որ 'ի ձեր ուսմանցն յանդի-
տութեան ըմբռնեցայ , հալածեցաւ
յինէն . վասն զի խաւար 'ի լուսոյ
փախչի : Ասէ բռնաւորն . Ասեն ձեր
իմաստունքն , թէ գիւացն 'ի բար-
ւոյն 'ի վայր անկեալ՝ այլոց չաղք
եղեն . և ստոյգ է , զի ձեզ եղեն
չարք . աստ՝ և ուր յուսացեալն էք .
արդ մի մոլորիք : Ապա հրամայեաց
բերել գանձս ոսկւոյ և արծաթոյ և
հանդերձս աղնիւս , և ասէ . Առ-
զայգ՝ և Ծառայս , և աղախնայո , և
ձիս , և ջորիս , և իշխտնութիւնքեզ
տաց , թէպէտ ասա թէպէտ 'ի

Գողթան ժառանգաւոր քո իշխանութիւնն . և տծ զմտաւ զպատգամաւորն մեր զՄահմէտ , որ եա մեզ զայս իշխանութիւն մեծութեան , և անդ զգրախտին փափկութիւնն : Ասէ երանելին . Յառաջագոյն լըւեալ է իմ զքո բազմախար ճարտարիմաց բանս , և զսորամանգութիւնս՝ որով զբազումս որսացեր 'ի ճշմարտութենէն 'ի վիհ կորստեան , գեհէնակից քեզ առնելով զոմանս ահարկու ձայնիւ , և զոմանս ողորթական բանիւք , զոմանս կարասեալ , և զոմանս իշխանութեամբ պատրեալ խաբեցեր յեասդարձութեամբ . զոր տալոց ես վրէժս յաւիտենական գեհէնին այրմամբ : Բայց ծառայիս Աստուծոյ ոչ կարես յաղթել չարահնար մեքենայիւք քովք , զի պարսպեալ եմ երկեւդիւն Աստուծոյ , գիտութեամբ ամրացեալ հաւատով և յուսով : Տեղեակ և հմուտ եմ աւետարանին Քրիստոսի , նա եւս առաւել քան զձեզ հմուտ եմ ձերում տռասպելախօսութեանդ . վասն զի

պետին ձերում սուտ վկայէք պատ-
գամաւոր լինել, որ ոչ դք վկայե
'ի մարգարէից և ոչ յայլ ազ-
գաց, բայց դուք. և ոչ այլ դք, զի
բազումք են որ ոչ վկայեն. այլ
Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ամե-
նայն ազգ: Բայց եթէ խոնարհիլ
կամիս 'ի բանս իմ, տուր ինձ հա-
մարձակ ունել զքրիստոնէութիւնս,
և նոյն կարգօք վարիլ 'ի կենցա-
ղումս. և ոչ իմիք ցանկամ խոստ-
մանց քոց անցաւորաց: Եւ եթէ
կամք են քեզ՝ և զգաւառն իմ առ-
ցես, և ըստ արժանեաց հատուց-
մունք 'ի Թագաւորէն անմահէ, ո-
րոց 'ի կեանս՝ և որոց 'ի մահ: Յայն-
ժամ բարկացեալ Թագաւորն հրա-
մայեաց տանել 'ի բանդ և պնդել
'ի կոճեղս. իսկ նա մեծաւ ուրա-
խութեամբ երթայր 'ի բանդն, և
գոհութիւն մատուցանէր Աստու-
ծոյ: Ապա արձակէր յաշխարհն
հայոց՝ որ զիջեանութիւն աշխար-
հին ունէր, տեղեկանալ վասն
առնն զի ստուգիւ գիտասցէ:

Եւ զայս աւուրս անփոյթ արա-

րեալ 'ի բանգին վտան մարմնաւոր
 պիտոյից , այլ զքերեկ օրհնէր զԱս-
 տուած սաղմոսիւք և խնդրուա-
 ծովք , և զօրանայր 'ի կապանս 'ի
 շնորհաց Հոգւոյն սրբոյ : Իսկ գա-
 տաւորն ոչ գադարէր հանապազ
 յղել 'ի բանդն յիւրեանց առաս-
 փելլախօս իմաստնոցն՝ խօսել ընդ
 նմա 'ի բաց կալ 'ի Քրիստոսէ : Եւ
 գառնային 'ի նմանէ պարտեալ և լի
 ամօթով , և զարմացմամբ զպար-
 տութիւն խոստովանելին , զի ոչ կա-
 րէին զգէմ ունել այնչափ իմաս-
 տուն և կորովի առնն . զոր իբրեւ
 պաամէին բռնաւորին զարմանայր ,
 և պատուէր տայր մի ումիք գիտել
 զայն : Ապա եկեալ 'ի բանդն ճշ-
 մարտասէր Յակովբիկ մի քաջալե-
 րէր զերանելին և տսէր . Եթէ առ-
 ցես զվերջին թողակն զմարմին և
 զարիւնն Քրիստոսի 'ի փրկութիւն
 քեզ , զի իմումս հանգիպեցար քա-
 հանայութեան : Եւ նո տսէ . Ի-
 մով արեամբս մկրտեցայց , և ելից
 յաջխարհէ 'ի փառս Աստուծոյ : Եւ
 'ի գալ ողորմէնին մեծի տօնին՝ որ է

օրհնեալ օր , օրհներ զԱստուած 'ի վերայ սքանչելեաց աւուրն խորհրդածութեան : Եւ ասէ ցրանդապետն . խաղաղութեամբ թողից ըզքեզ յետ իմոյ ելանելոյ յաշխարհէս , զի բարեաւ ընկալար զիս : Եւ զարմացեալ այրն ասէ . Զի՞նչ դիւրութիւն ցուցի քեզ . զի գուտտեցեր զգիւրութիւն մարմնոյ՝ և սիրեցեր զվտանդ , որպէս արդարեւ յուսացեալ 'ի տէր . վասն զի յԱստուծոյ իսկ երեւէր շնորհ լուսաւոր քում անձինդ . և հրաժարման իմն ցուցանես բան՝ զոր չէ իմ լուեալ : Եւ սուրբն ասէ . Հատուցանողն երախտեաց հատուցէ քեզ . այլ ես վաղիւն փոխիմ սրով առ որ անձկացեալն եմ :

Ապա վաղիւն եհաս հրովարտակն 'ի հիւսւսային իշխանէն՝ որ ստուգեաց զառն զիրան , թէ յիմաստնոց է և բարետոհմիկ , և ոչ օտար ոք . և յաղագս այնորիկ եկն՝ զի առցէ իշխանութիւն և համարձակութիւն յիւր բնիկ աշխարհն , և կամ վասն Քրիստոսի մեռանել : Եւ հիանայր

Ս . ՎԱԶԱՆ ԳՈՂԹՆԱՅԻ . 6

բռնաւորն . ապա հրամայեաց . ա-
ծել, և ասէ . Չի՞նչ ունիս ասել,
թէ և արդ ոչ զգաստացար 'ի յա-
մառութենէդ : Ասէ երանելին .
Ճշմարտութիւն մի է, և ոչ ունի
բանս սառութեան . ես զգաստացայ
յաստուածային գրոց, և ծանեայ
զմոլորութիւնդ ձեր, որով զիս որ-
սացիք 'ի կորուստ յանգէտ տղայու-
թեանն : Բայց արդ ոչ այնպէս .
զի ոչ փառք և ոչ պատիւ, ոչ պար-
գեւք՝ և ոչ մեծութիւն, նաեւ ոչ
տանջանք, ոչ բանգ՝ և ոչ կա-
պանք, ոչ հուր՝ և ոչ սուր, և ոչ
ազգի ազգի տանջանք կարէ մեկնել
զիս 'ի սիրոյն Քրիստոսի . որ ոչ յի-
շեաց զմեզս մանկութեան իմոյ, այլ
յիշեաց զիս ըստ ողորմութեան իւ-
րոյ և ըստ քաղցրութեան դառնալ
'ի խաւարէ 'ի լոյս, յանգիտութե-
նէ յաստուածգիտութիւն : Եւ
զի՞նչ հատուցից տեառն ըստ ամե-
նայն ողորմութեան իւրոյ, այլ ըզ-
բաժակ մահու ընկալայց և զանուն
տեառն կարգացից և փառաւորեցից
առաջի ամենայն ատելեաց նորա :

Յայնժամ բարկացեալ բռնա-
ւորն հրամայեաց արագ լուծանել
'ի կենացս . և որ ընդ նմա մեծա-
մեծք էին՝ աղաղակէին անյապաղ
զուաւ լինել, զի մի հայհոյեսցի 'ի
նմանէ օրէնք նոցա .
քանզի հմուտ էր, և ոչ կարէին ըզ-
դէմ ունել զօրութեան բանիցն :
Ապա հրամայէր դահճապետին տա-
նել 'ի տեղի սպանմանն, և ահ ար-
կանել՝ թերեւս դարձցի, իսկ եթէ
ոչ հաւանեսցի՝ մեռցի : Երթայր
երանելին 'ի մահ մեծաւ ուրախու-
թեամբ սաղմոսելով . Առ քեզ տէր
համբարձի զաչս իմ՝ որ բնակեալք
ես 'ի յերկինս : Եւ բազմութիւն
ժողովրդոցն զկնի երթային յամե-
նայն ազգաց՝ տեսանել զնահատա-
կութիւնն նորա :

Եւ իբրեւ եհաս 'ի տեղի կատար-
մանն՝ զձեռս իւր յերկինս համբար-
ձեալ ասէր . Գոհանամ զքէն տէր՝
որ զհանապազորդ զարտասուս իմ
և զհառաչանս ոչ անտես արարեր ,
այլ արժանի արարեր մեռանել
վասն անուանդ քո մեծի և ահաւո-

րի : Արդ յիշեալ զիս տէր մարդա-
սիրութեամբ քո և ողորմեա ինձ , և
արժանի արա ընդ սիրելիս քո յան-
վախճան կեանսդ , և արա յամօթ
զբռնաւորն պերճացեալ ինքեան
գործակցաւն : Եւ զմանկունս եկե-
ղեցւոյ քո պահեա հաստատուն և
անշարժ 'ի վերայ վիմին հաստա-
տութեան , ըստ երկնաւոր կոչմանդ
ճանապարհորդեալ 'ի հանդեր-
ձեալսդ ընդ որդիս լուսոյ՝ փառա-
ւորելով զամենասուրբ զԵրրորդու-
թիւնդ . ընդ որս և ես արժանի ե-
ղեց օրհնել զքեզ այժմ և միշտ և
յաւիտեանս յաւիտենից : Եւ գահ-
ճապետն մերկացուցեալ զսուրն տ-
ակ . Ահա եկն եհաա քեզ օր դառ-
նութեան և մահու , և գարձեալ
կենաց՝ եթէ կամիս : Ասէ սուրբն .
Ընտրեցի զմահ վասն Քրիստոսի
քան զկեանս անցաւորս : Եւ ան-
գէն վաղվաղակի հատին զպարա-
նոցն :

Այսպէս կատարեցաւ սուրբն
Վահան , որ օր քսան և եւթն էր
մարդաց 27 , յերկուշաբաթի յօր

զատկին յիններորդ ժամու : Եւ
 ժողովն տեսեալ օրհնէին զԱս-
 տուած , և 'ի հաւատացելոցն ոչ ոք
 իշխէր մերձենալ 'ի նշխարս սրբոյն .
 և քարոզն աղաղակէր զսպառնալիս
 բռնաւորին : Ապա 'ի գիշերին յայն-
 միկ տեսիլ իմն ահաւոր զարհուրե-
 ցուցանէր զբռնաւորն . և 'ի վազիւ-
 անգր քարոզէր ներքիննապետն , ե-
 թէ համարձակ լիցի քրիստոնէիցն
 առնուլ զմարմինն վահանայ : Եւ
 անդէն վազվաղակի ժողովէր բազ-
 մութիւն քրիստոմունէից արանց և
 կանանց , և հաւաքէին զկաթուածս
 արեանն ըստ իւրաքանչիւր կարի :
 Եւ անդ հաշիւ լեալ վասն սրբոյ
 վկային՝ Հոռոմի , Զակովբկի , և
 Նեստորի , ապա 'ի շնորհացն Քրիս-
 տոսի խաղաղանայր . 'ի սուրբ արե-
 նէն և 'ի հանդերձէ վկային առեալ
 մասն ինչ տային օրհնութիւն Աս-
 տուծոյ , և գնէին 'ի պահեստի ու-
 րեմն և մնային տեսչութեանն Աս-
 տուծոյ : Իսկ այր ոմն Թէոփիլոս
 անունն Հոռոմ՝ 'ի զօրացն արքունի
 քրիստոնեայ , գողացաւ զնշխարս

սրբոյն 'ի գիշերի՝ արամբք չորիւք ,
 և տարեալ դնէր յիւրում սենե-
 կին : Եւ 'ի նմին գիշերի յայտնե-
 ցաւ եպիսկոպոսի քաղաքին զոր ինչ
 արար Թէոփիլոս . և յայտնի եղեւ
 ամենեցուն որպէս սլատմեաց եպիս-
 կոպոսն զտեսիլն : Եւ ժողովեցան
 ամենեքեան 'ի համբաւն տեսանել
 թէ որպէս արասցեն . և միաբա-
 նեալ հաւատացելոցն՝ խորհեցան
 շինել վկայարան սրբոյն Վահանայ :
 Իսկ հիւանդ ոմն մերձ 'ի մահ աղա-
 չէր մերձեցուցանել զինքն 'ի նըշ-
 խորսն . և իբրեւ մերձ եղեւ՝ առ-
 ժամայն բժշկեցաւ 'ի ցաւոցն . և
 յարուցեալ օրհնէր զԱստուած , և
 գնաց 'ի տեղի իւր : Եւ ամենեցուն
 տեսեալ փառաւոր առնէին զԱս-
 տուած . և առաւել եւս յորդորէին
 շինել զհանգստարան սրբոյն ամե-
 նազարդ գեղեցկութեամբ :

Եւ այր ոմն 'ի բարձրաբերձ ու-
 մոցն գլթեալ 'ի վայր անկանէր յեր-
 կիր , որ ամենեքեան ճիշ բարձեալ
 ասէին . եթէ մեռաւ . իսկ նորա
 ողջ առանց մնասու ապրեալ լինէր ,

և յոտն կացեալ ասէր՝ Կենդանի եմ. և ոչ ինչ փնասեալ, ասէր. Զի տեսի յայտնապէս զվկայն Աստուծոյ զՎահան, զի 'ի գթելն իմում բուռն հարեալ իջոյց զիս 'ի խոնարհ. և տեսեալ և լուեալ զսքանչելիս 'ի վերայ սքանչելեաց՝ փառաւորէին զԱստուած : Եւ շինեցին վկայարան, և մեծազարդ սպասուք զարգարեցին զեկեղեցին, և 'ի հանգիստ փոխեցին ըստ օրինի նահաւտակաց սրբոց վկայիցն. յորում տեղւոջ բազում հիւանդք 'ի սէսպէս ցաւոց զառողջութիւն ընդունէին. և օրհնեցին զԱստուած 'ի ձեռն սրբոյ վկային Վահանայ :

Եւ վկայեաց սուրբն Վահան յՌուծափ քաղաքի 'ի ԾՁԶ Թուականութեանն Հայոց, բարի խոստովանութեամբ, 'ի փառս ամենասուրբ Երրորդութեանն :

Տ Ա Ղ

Ի Ս Ո Ի Ր Բ

ՎԱՀԱՆ ԳՈՂԹՆԱՅԻ

Յաղթող զորութեամբ վերնափանաւ լցնալ,
Քաջն 'ի զօրականս երանելին Վահան :
Որդւոյն Սասունոյ ընտրեալ հաւատարիմ,
Մեն իկոթաւոր երանելին Վահան :
Վառեալ 'ի հոգւոյն 'ի սէր անմահ բանին ,
Մեն աւարելին երանելին Վահան :
Արարչին էից ըստոյզ կամեկատար ,
Ծըշմարտահաւատ երանելին Վահան :
Նախնոյն նշմանեալ անդրդուելի յաւալ ,
Հաստատուն սիրով երանելին Վահան :
Իսկան սիրով պայծառացեալ պատկեր ,
Գեղ ժայելլութեան երանելին Վահան :
Ի հանդէս ամբի քո սուրբ յիշատակի ,
Լեր միշտ բարեխօս առ ահէր Սասունոն երկնի 28 :

Ա Յ Լ Տ Ա Ղ

Ընորհաց Հոգւոյն ընդունարան
Քաջ զօրական , սուրբըզ Վահան .
Հարար սիրով առաուածական
Սուրբ զօրապետ , Գողթան իշխան :
Վարժ եւ հրմեւ առաուածարան ,
Լըցնալ Հոգւով սուրբըզ Վահան ,
Ժուժկալ 'ի կրօն քրիստոնէական ,
Պայծահաւատ ուղղագաւան .
Յագգէս Հայոց ուղղափառաց՝
Զահ վաւեցար 'ի միջ ազգաց ,
Մէջ Ստորւոց եւ 'ի Յունաց ,
Նահաաակեալ յանօրինաց :
Մահմետական աջ
Ոչ երկուցեալ 'ի տանջանաց ,
Գլխատեցար յանօրինաց
Դաւանելով զԳրիստոս Աստուած .
Ուստի պայծառ ըյսըն ծագեաց
Ի եցոյց արժան զքեզ պըսականց :
Վահան յագթող քաջ 'ի քաջաց
Եւ նահաաակգ աւաքինեաց :
Յարեւելից Հայոց ազգաց
Լոյս ծագեցար Միջագետաց ,
Եկեալ հասեր յտուն Մասեաց
Որ 'ի գաւառըն Բըշուանեաց :
ՅԵրաջեսաւոր յուխտըն վանաց
Սգոթական միշտականաց .
Անտի ապա իջեր 'ի վայր
Ի Դամասկոս ոչ վայրապար .
Վրկայելով ում ցանկացար
Տեսուն Յիսուսի հաւատացար .
Զնա աղաչեա 'նզ մեր անգագար
Պահել ըլլմալ անպատահար :

Շ Ա Ր Ա Կ Ա Ն

ՎԱՀԱՆԱՅ ԳՈՂԹՆԱՅԻՈՅՆ

Ջարմանալի է ինչ քան զերգս երաժշտականաց
Հայնս՝ ողորց քոց հնչմունք. ով երանելի տէր Վա-
հան՝ ընտրեալ յԱստուծոյ :

Սառաւել յորդորէ այս զհոգւոյս մասունն . յարի-
նել քեզ երգս ոչ զզկականն , այլ հոգեւորս և
ուրախարարս , յորդորականն և ներբողականն . ով երա-
նելի տէր Վահան , ծառայ Բրիստոսի :

Ջարհուրեցուցանէ քո Ճգնութիւնդ զմարմնոյս
ընութիւնն . իսկ զու առաւել գտար , ով երանելի
տէր Վահան , սիրող Բրիստոսի :

Սրտաքնոցն զգաստքն , ստեղծիչ բանք սնտեալցն
'ի պատրութիւն , իսկ քոյգ , սիրայնոյ աստուա-
ծարեալ և ոգեշահ . ով երանելի տէր Վահան
ընտրեալ յազատաց :

Որպէս զքաջ նահատակ պատրաստեալ 'ի պա-
տերազմ , կատարեցեր զընթացս քո աշխարհը յազ-
գացըն հարաւայնոյ գասաւորեալ ընդ անմարմնա-
կանսն . ով երանելի տէր Վահան , Գողթներացն
իշխեցօղ :

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՔ

- 1 . Յօր . պակասէր անունն խոսրո-
վու . որ սուրբ ասի , իբրու նա-
հատակեալ ընդ այլոց իշխանաց՝
'ի Կաշմայ :
- 2 . Իմա զմարցն ողբս առեալ :
- 3 . Տես յէջ 49 Բ հատորոյ Սոփե-
րացս :
- 4 . Այսպէս յօր :
- 5 . Այսպէս յօր . որ թուի արա-
բացի ձայնդ Իփիան , այսինքն է
Պարտք . որպէս թէ զհարկ տար-
ւոյն շնորհէր նոցա :
- 6 . Այն ինքն է խրամ :
- 7 . Բառք ինչ թուին վրիպեալ յօ-
րինակէն :
- 8 . Փոխանակ ասելոյ փային փանել :
- 9 . Ոչ գիտեմ ուղիղ իցէ բառդ .
թէ արժան իցէ ընթեռնուլ Գը-
րաշարժ :
- 10 . Յօր . զա- վերական :
- 11 . Այսպէս յօր :

12 . Միւս վարք սրբոյս՝ Սովի վանս
կոչէ զուխտս զայս . իսկ Յայսմա-
ւուրք՝ Յոհաննու վանս՝ յոտն
Արագածու :

13 . Առաքեալն Պաւղոս :

14 . Այն ինքն է Ռաքքա քաղաք ,
որ զառաջինն կոչէր Նիկեփորիոն
և ապա Վալինիկոս և յետոյ Լէոն-
տուպօլիս :

15 . Ռուծափն ըստ հնոց որ և Ռու-
սափոն . է այժմու Ռուզաֆա քա-
ղաք , զորմէ Յայսմաւուրք ասեն .
« Մերձ 'ի սահմանս Դամասկոսի
, է . և է Ռուծափ քաղաքն 'ի
, մէջ Համայ և Համսայ , 'ի վե-
, րայ ջրոյն որ գայ 'ի Համայ , և
, է աւերակ և անմարդաբնակ . և
, յայն ժամանակն անդ էր իշ-
, խանութիւն Շամայ իշխանին
, Տաճկաց » : Սակայն ոչ ընդ
մէջ Համայ և Համսայ , այլ հե-
ռագոյն 'ի հիւսիսոյ արեւելից
նոցա կայ քաղաքս 'ի հարաւոյ
Եփրատ գետոյ . կոչէր 'ի հնումն
և Սերգիուպօլիս կամ Սարգսու-
պօլիս , յանուն Ս . Սարգսի նա-
հատակակցին Բաբոսի :

- 16 . Սա ինքն է Հէջմ կամ Շամ-
Հէջմ ամիրապետ կամ խալի-
փայ . որպէս ասի 'ի Հին Յայս-
մաւուրս Կիրակոսի Արեւելցոյ ,
« Իշխանացաւ Շամայ՝ որ է
» Հէջմ » :
- 17 . Այսպէս գրի առն , և ոչ անձն :
- 18 . Գուցէ զՀամա քաղաքն իմա-
նայ :
- 19 . Յօր . Ղյեղ եղէն . մարթ է եւս
ղի յեղ եղէն :
- 20 . Այսպէս յօր :
- 21 . Այսինքն է Ծաղկազարդին օր :
- 22 . Գուցէ Նժուգընթաց , որպէս
թէ երագընթաց :
- 23 . Այս է Պաալպէք կամ Արեգ-
քաղաք , 'ի հարաւոյ կողմանէ
Համայ , որոյ զարմանալի աւե-
րակք :
- 24 . Յօր . Աբահաճ , որ գրչին
վրիպակ է :
- 25 . Յայտ ուրեմն է զի գրիչ վա-
րուցս ընկեր Աբրահամու է ա-
ռաջնորդին Երաշխաւոր վանաց
Արծկէոյ , որ և նախ ասպնջակա-
նեալ էր զսուրբն . կամ թէ նոյն

ինքն Աբրահամ որ և Արտա-
 ւազդ : Աւանդ զի չկայր յօրինա-
 կիս անուան նորա , զի ընդ քաջա-
 գոյնս 'ի գրչաց ազգիս դրոշմէաք ,
 և թերեւս առաջին և անզուգա-
 կան 'ի ճառս հայրենի կրից և ի-
 մաստից . որոյ բանք՝ ոչ գիտեմ
 խուռն ակամբք և ոսկւովք ար-
 դեւք քանդակելիք , եթէ գուն-
 դագունդ արեամբք և արտաս-
 ուօք :

26 . Այսպէս յօր :

27 . Միւսն որպէս տեսաւ (յէջ 50)
 մարերի դնէ . իսկ Յայսմաւուրք
 յարեգ ամսոյ 20 և 'ի մարտ 28
 կարգեն զյիշատակ սրբոյս , որ
 է ըստ անշարժ տօմարի . որում
 զուգի և 17^ն մարտի ըստ հնոյն ,
 զոր դնէ բնագիրն :

28 . Ծայրատառք վայելուչ և հնա-
 ձեւ տաղիս յօդեն զանուն յօ-
 րինողին Յովհանէի . այլ թէ ո՞ր
 Յովհան , ոչ ունիմք ասել :

